

Funded by
the European Union

OSNAŽIVANJE DJEČAKA I MLADIĆA U SIGURNIM PROSTORIMA UNFPA

Iskustva
iz humanitarnog odgovora
u Bosni i Hercegovini

Impressum

OSNAŽIVANJE DJEČAKA I MLADIĆA U SIGURNIM PROSTORIMA UNFPA: Iskustva iz humanitarnog odgovora na mješovite migracije u Bosni i Hercegovini

Authori:

Srđan Vujović
Alma Pezerović

Urednik i lektor:

Christopher Hughes

Grafički dizajn:

Saša Đorđević

Ovu publikaciju je izradio Tim za humanitarni odgovor u Bosni i Hercegovini u okviru projekta „Podrška EU odgovoru na izbjeglice i migracije u Bosni i Hercegovini“. Projekt financira Evropska unija kroz posebnu mjeru Instrumenta za prepristupnu pomoć (IPA), a provodi ga Međunarodna organizacija za migracije (IOM), u partnerstvu s Populacijskim fondom Ujedinjenih nacija (UNFPA).

Sarajevo, 2022.

Sadržaj

Impressum	2	
Lista skraćenica	4	
1. Uvod	5	
1.1. Kako koristiti ovaj dokument	5	
1.2. Značenje i svrha aktivnosti osnaživanja u centrima za dječake i mladiće	6	
2. Aktivnosti osnaživanja: Svrha, metode i učinak	9	
2.1. Razumijevanje međusobne povezanosti aktivnosti osnaživanja	9	
2.2. Aktivnosti bazičnog i stalnog osnaživanja	10	
2.2.1. Sesije za dječake i mladiće u pokretu	10	
2.2.2. Neformalne edukativne sesije	11	
2.2.3. Kreativne i društvene radionice	16	
2.2.4. Časovi jezika	20	
2.2.5. Tematske sesije	23	
2.2.6. Sport i društvene igre	27	
2.2.7. Umjetničke sesije	29	
2.2.8. „Mjesečni događaji“	32	
2.2.9. Aktivnosti koje se odnose na društvenu koheziju	32	
2.2.10. Razmjena informacija i druženje izvan centra za dječake i mladiće	33	
2.3. Osnaživanje kroz aktivnosti zaštite	34	
2.3.1. Osnaživanje dječaka i mladića kroz aktivnosti zaštite seksualnog i reproduktivnog zdravlja	34	
2.3.2. Osnaživanje dječaka i mladića kroz aktivnosti edukacije i prevencije rodno zasnovanog nasilja	35	
2.3.3. Osnaživanje dječaka i mladića kroz aktivnosti psihosocijalne podrške (individualne i grupne aktivnosti)	36	
3. Naučene lekcije i savjeti za korisnike	38	
3.1. Opći savjeti za facilitaciju	38	
3.2. Kako postupati s osjetljivim temama u toku aktivnosti	39	
3.3. Jazovi i izazovi	40	
3.4. Priče o osnaživanju iz Bosne i Hercegovine	41	
3.4.1. Bosco, 17 godina	41	
3.4.2. Hamza, 21 godina	41	
3.4.3. Gustave, 17 godina	42	
3.4.4. Ali, 23 godine	42	
4. Preporuke	43	
5. Bibliografija	43	
6. Prilozi	44	
Prilog 1. Primjeri koje su pisali članovi osoblja	44	
6.1. Primjeri sa časa jezika	44	
6.2. Primjeri sa tematske sesije	45	
6.3. Osnaživanje kroz sesije o seksualnom i reproduktivnom zdravlju	45	
6.4. Osnaživanje dječaka i mladića kroz edukaciju o rodno zasnovanom nasilju	46	
6.5. Osnaživanje dječaka i mladića kroz psihosocijalnu podršku	48	
Prilog 2. Obrazac za prikupljanje povratnih informacija (primjeri)		

Lista skraćenica

BiH	Bosna i Hercegovina
BOTM	Boys on the move Dječaci u pokretu
BYMC	Boys and young men centre Centar za dječake i mladiće
GBV	Gender-based violence Rodno zasnovano nasilje
MHPSS	Mental health and psychosocial support Mentalno zdravlje i psihosocijalna podrška
PSS	Psychosocial support Psihosocijalna podrška
SRH	Sexual and reproductive health Seksualno i reproduktivno zdravlje
TRC	Temporary reception centre Privremeni prihvatni centar
UNFPA	United Nations Population Fund Populacijski fond Ujedinjenih nacija

1. Uvod

1.1. Kako koristiti ovaj dokument

Slijedeći potrebe migrantske populacije kroz humanitarni odgovor na mješovite migracije u Bosni i Hercegovini, UNFPA je uspostavio sigurne prostore za dječake i mladiće. Ti prostori su lokalno poznati pod nazivom centri za dječake i mladiće. Takvi centri su detaljno opisani u dokumentu „Siguran prostor za dječake i mladiće: Smjernice na osnovu humanitarnog odgovora u Bosni i Hercegovini“ (vidi Okvir 1), a cilj ovog dokumenta je pružiti pregled njihovog osnovnog i najopsežnijeg operativnog dijela, odnosno aktivnosti osnaživanja. Ipak, kako biste u potpunosti razumjeli svrhu ovog dokumenta, kao i njegovu aplikativnu vrijednost, potrebno je pročitati gore spomenute Smjernice.¹

U ovom dokumentu je opisana svrha aktivnosti osnaživanja koje se provode u centrima za dječake i mladiće u Bosni i Hercegovini, metode njihove provedbe i njihov učinak. Izrađen je primarno za profesionalce angažirane u sličnim intervencijama humanitarnog odgovora i ima snažan potencijal da odgovori na sljedeća pitanja:

- > Zašto je osnaživanje dječaka i mladića imperativ?
- > Kako pridobiti pažnju dječaka i mladića u pokretu i zadržati ih uključenima?
- > Kako stječete povjerenje dječaka i mladića?
- > Kako čujete i razumijete dječake i mladiće u centrima za dječake i mladiće?
- > Kako stvarate poticajno okruženje?
- > Koja su vam sredstva potrebna za uspješnu provedbu aktivnosti?
- > Kako postupate s osjetljivim temama?
- > Koje stvari smo propustili, što vi ne biste smjeli?

Okvir 1.
Naslovna strana
dokumenta

Ovo nije dokument sa smjernicama kojeg se morate striktno pridržavati u sličnim budućim intervencijama, nego dokument koji ističe dobru praksu i lekcije naučene iz humanitarnog odgovora na mješovite migracije u Bosni i Hercegovini. On se zasniva na iskustvima UNFPA tima koji radi s migrantskom populacijom na terenu, kao i na dokazima drugih organizacija koje provode slične aktivnosti. Ipak, kako bi se u budućim intervencijama osigurao najbolji pristup radu s ranjivim kategorijama ljudi u pokretu, aktivnosti osnaživanja koje su predstavljene u ovom dokumentu trebaju se prilagoditi specifičnim karakteristikama populacije u relevantnom kontekstu.

¹ Kompletna referenca se nalazi u: Vujović S. i Pezerović Midžić, A., SIGURAN PROSTOR ZA DJEČAKE I MLADIĆE: Smjernice na osnovu humanitarnog odgovora u Bosni i Hercegovini, UNFPA, 2022. Dostupno na: https://ba.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa_bym_guidance_web_fin.pdf.

Svrha aktivnosti osnaživanja u centru za dječake i mladiće

Slika 1.

Svrha aktivnosti osnaživanja
u centrima za dječake i mladiće

Perspektiva „sada, u centru za dječake i mladiće“

- > Ojačati dječake i mladiće koji su preživjeli nasilja (posebno RZN) i pomoći im da se oporave kroz aktivnosti osnaživanja.
- > Osnažiti dječake i mladiće koji su doživjeli nasilje i vratiti im osjećaj odgovornosti za vlastiti život, kao i sposobnost da naprave vlastiti izbor i donose odluke.

Perspektiva „pogleda unatrag“

- > Stvoriti poticajno okruženje za dječake i mladiće u kojem će se oni osjećati sigurno i biti spremni da iznesu svoja razmišljanja i izraze zabrinutost (i očekuju povratne informacije), razmijene iskustva (i očekuju podršku u prevladavanju negativnih efekata) i da razgovaraju o planovima za budućnost (i očekuju savjet).
- > Informirati i poticati ih na učešće u relevantnim aktivnostima zaštite i pomoći, sa posebnim fokusom na RZN i SRZ.

Perspektiva „pogleda naprijed“

- > Osnažiti dječake i mladiće kroz podizanje svijesti, učenje i vještine razvijene u oblastima koje im mogu biti od pomoći u životu (uzimajući u obzir njihove potrebe i planove).
- > Unaprijediti/održati njihovo mentalno i fizičko zdravlje kroz kombinaciju raznih vrsta aktivnosti.

1.2. Značenje i svrha aktivnosti osnaživanja u centrima za dječake i mladiće

Pojam „aktivnosti osnaživanja“ odnosi se na različite grupe aktivnosti koje se zasnavaju na specifičnim potrebama dječaka i mladića u pokretu. Opći cilj je osnažiti ih za njihov budući život, s posebnim naglaskom na rodno zasnovano nasilje (RZN) i seksualno i reproduktivno zdravlje (SRZ). Dok se aktivno učešće dječaka i mladića uvijek potiče, aktivnosti osnaživanja obično vodi facilitator koji je najčešće službenik za osnaživanje. Osim senzibiliteta za rad s ciljnou populacijou, osobe na ovim pozicijama moraju imati razvijene razne kompetencije (vidi Okvir 2). Oni trebaju biti sposobni da motiviraju dječake i mladiće na sudjelovanje u relevantnim aktivnostima, procijene njihove potrebe, pripreme i primjene aktivnosti i prikupe povratne informacije i, gdje je to prikladno, uključe ih u naredne sesije.

Kao što je prikazano u nastavku na slici 1, kroz perspektivu „Sada, u centru za dječake i mladiće“, članovi osoblja stvaraju sigurno okruženje za dječake i mladiće koje im pruža podršku. To omogućava „dubinski zaron“ u njihovu prošlost (perspektiva „pogleda unatrag“), uključujući njihov historijat i životno iskustvo. Obje gore navedene perspektive pretazu se u treću, perspektivu „gledanja naprijed“, usmjerenu na pozitivno planiranje budućnosti dječaka i mladića.

Aktivnosti osnaživanja se mogu provoditi na individualnom ili grupnom nivou, ovisno o potrebama. Imajući u vidu društvenu korist grupnog rada za pojedince

Okvir 2.

Profil službenika
za osnaživanje

Službenici za osnaživanje moraju imati relevantno obrazovanje u oblasti društvenih nauka (psihologija, psihoterapija, socijalni rad, socijalna pedagogija, andragogija i druge društvene nauke) i posjedovati znanje potrebno za primjenu teoretskih prepostavki u toj oblasti. Jednako je važna njihova sposobnost da svoje znanje prilagode specifičnim okolnostima. Službenici za osnaživanje moraju primjenjivati etičke vrijednosti, kao što su razumijevanje, poštovanje, odgovornost, zabrana diskriminacije i tolerancija.

i grupu, u Bosni i Hercegovini se pretežno primjenjuje grupni rad. Osim primarne svrhe svake aktivnosti osnaživanja koja se provodi u grupama, prikupljeni dokazi ukazuju da grupni rad u najmanju ruku doprinosi sljedećim aspektima:

- a) Povjerenje među članovima grupe (iako neki od njih dolaze iz zemalja koje su u sukobu),
- b) Povjerenje između facilitatora (člana osoblja) i članova grupe,
- c) Pružanje pomoći osobama kroz razmijenu iskustava drugih članova grupe,
- d) Maksimiziranje utjecaja stvaranjem podgrupa koje se sastoje od osoba koje imaju slične potrebe.

Grupne sesije imaju svoje ciljeve, ali njihov uspjeh ovisi o različitim faktorima, kao što su aktivno slušanje onoga što grupa govori, pažljivo promatranje reakcija svih članova grupe kada su u pitanju određeni javno izneseni stavovi i mišljenja te empatija, tj. pozitivno i jednakovo prihvaćanje svih članova grupe tako da se osjećaju slobodnim izraziti svoje mišljenje.

Okvir 3.

Poseban rad s adolescentima u odnosu na rad s mladićima

Iako se u ovom dokumentu koristi pojam „centri za dječake i mladiće”, u Bosni i Hercegovini su centri za dječake i centri za mladiće odvojeni i oni predstavljaju zasebne centre u ovom kontekstu. U centrima za dječake, aktivnosti i usluge koje se pružaju namijenjeni su samo dječacima, a pristup odraslim muškarcima je zabranjen. Također, dječaci nemaju pristup centrima za mladiće. Ovakav način rada pokazao se ključnim za maksimalnu zaštiti adolescenta, nerijetko maloljetnika, te za sprečavanje bilo kakvog protupravnog ponašanja i nasilja. Adolescenti su određeni period boravili u jednom od privremenih prihvatnih centara u Bosni i Hercegovini, koji je bio namijenjen isključivo za smještaj odraslih muškaraca. UNFPA, koji je osnovao centar za mladiće, odredio je period u kojem je centar mogao pružati usluge i podršku adolescentima. U to vrijeme mladići nisu imali pristup centru za dječake i mladiće.

U ovom dokumentu se koristi se pojam „centri za dječake i mladiće“ budući da se većina aktivnosti odnosi na rad koji se provodi i s dječacima i s mladićima.

2. Aktivnosti osnaživanja: Svrha, metode i učinak

2.1. Razumijevanje međusobne povezanosti aktivnosti osnaživanja

Provđba aktivnosti osnaživanja najopsežniji je dio rada centara za dječake i mladiće. Njihova provedba je obično vrlo bitna za aktivnosti zaštite i pomoći. Kompaktni timovi u centrima (od kojih se svaki sastoji od najviše 10 članova osoblja) planiraju i provode sve aktivnosti zajedno, osiguravajući gotovo savršenu koordinaciju. To je dodatni razlog za održavanje visokog nivoa međusobne povezanosti aktivnosti osnaživanja, kao i povezanosti tih aktivnosti s aktivnostima zaštite i/ili pomoći. Kao što osoblje kaže, „sve su one međusobno isprepletene”.

U ovom dijelu je dat detaljan pregled aktivnosti osnaživanja koje se provode u centrima za dječake i mladiće u Bosni i Hercegovini. Imajući na umu gore navedeno te u cilju izbjegavanja nesporazuma i osiguravanja jasnog tumačenja, tekst

je podijeljen u dva potpoglavlja: aktivnosti bazičnog i stalnog osnaživanja (potpoglavlje 2.1.) i osnaživanje kroz aktivnosti zaštite (potpoglavlje 2.2.). Unatoč jasnoj razlici između aktivnosti osnaživanja i aktivnosti zaštite u smislu njihove svrhe i metoda provedbe, jasno je da provedba aktivnosti zaštite podrazumijeva značajnu komponentu ukupnog osnaživanja. U tabeli 1 u nastavku prikazane su ključne aktivnosti koje se provode u centrima za dječake i mladiće u ovoj zemlji, zajedno s njihovom pripadnošću jednoj ili drugoj grupi aktivnosti.

Tabela 1.

Grupe aktivnosti osnaživanja koje se provode u centrima za dječake i mladiće u Bosni i Hercegovini

Aktivnosti bazičnog i stalnog osnaživanja

1. Sesije za dječake i mladiće u pokretu
2. Neformalne edukativne sesije
3. Kreativne (društvene) radionice
4. Časovi jezika
5. Tematske sesije
6. Sport i društvene igre
7. Umjetničke sesije
8. „Mjesečni događaji“
9. Aktivnosti društvene kohezije
10. Razmjena informacija i socijalizacija izvan centra

Osnaživanje kroz aktivnosti zaštite

11. Osnaživanje kroz aktivnosti usmjerene na zaštitu seksualnog i reproduktivnog zdravlja
12. Osnaživanje kroz aktivnosti usmjerene na prevenciju rodno zasnovanog nasilja
13. Osnaživanje kroz psihosocijalnu podršku

2.2. Aktivnosti bazičnog i stalnog osnaživanja

2.2.1. Sesije za dječake i mladiće u pokretu

Provedba kurikuluma za dječake i mladiće u pokretu jedan je od najvažnijih aspekata aktivnosti osnaživanja u centrima za dječake i mladiće. To je neformalni kurikulum osmišljen za osnaživanje dječaka u adolescentnoj dobi (s posebnom pažnjom usmjerenom na adolescente bez pratnje i adolescente odvojene od roditelja) i mladića raseljenih zbog sukoba, siromaštva ili iz drugih razloga. Provodi se kroz 4 modula koji se sastoje od 12 sesija od kojih se svaka bavi različitim pitanjima s kojima se dječaci i mladići susreću tokom migracijskog putovanja. Obuhvata skup životnih vještina koje su podijeljene u četiri modula kojima se promoviraju zdravljje i higijena, dobrobit, kreativno i analitičko razmišljanje, rodna ravnopravnost, poštivanje različitosti, seksualno i reproduktivno zdravlje itd. (vidi sliku 2). UNFPA i UNICEF su izradili detaljan vodič za primjenu ovog kurikuluma, zajedno s povezanim alatima i metodama.²

² UNFPA and UNICEF, Boys on the Move: A Trainer's Handbook, 2019. Dostupno na: <https://eeca.unfpa.org/en/publications/boys-move-older-boys-and-young-men-participant-book>.

Planiranje svake sesije ključni je segment uspješnog provođenja kurikuluma za dječake i mladiće u pokretu. Službenici za osnaživanje moraju slijediti dane smjernice, koje uključuju diskusije, debate, analitičko razmišljanje, mimiku, igrokaze te pitanja i odgovore. Svaka od 12 sesija ima zasebno značenje i cilj. Bitno je svaku sesiju provesti temeljito, kao i da učesnici budu motivirani da aktivno sudjeluju i razmjenjuju svoja razmišljanja i iskustva.

Od facilitatora se očekuje da prilagodi sesiju karakteristikama učesnika. Jedan od značajnih faktora je i njihova dob, koji se očituje, naprimjer, u uvodnom dijelu kod definiranja ključnih pojmljiva i pojašnjenja značenja sesije te svakako prilikom odabira ponuđenih tehniki rada. Za razliku od rada sa starijim učesnicima gdje postoji velika vjerovatnoća da će se ključni dio sesije odvijati u vidu diskusije ili debate među učesnicima, u radu s adolescentima veći se efekt postiže grupnim radom u kojem sudjeluju svi članovi grupe koji skupa rade na ispunjenju zadatka i predstavljanju urađenog.

Službenici za osnaživanje se također potiču da koriste određena pomagala kako bi proveli ove sesije najbolje što mogu. Ova pomagala mogu biti u raznim oblicima, kao što su, naprimjer, papir i olovke, ilustracije, grafikoni ili PowerPoint prezentacije. Budući da su mnoge od ovih sesija usko povezane s rodno zasnovanim nasiljem, službenik za osnaživanje mora обратити veliku pažnju na povratne informacije učesnika, koje mogu biti verbalne ili neverbalne. Neki primjeri neverbalnih povratnih informacija su kad učesnik iznenada napusti sesiju o određenoj temi zbog potpunog nerazumijevanja teme, nemara ili zato što su ga drugi učesnici ismijavali. Službenik za osnaživanje mora pokušati prikupiti što više informacija kako bi identificirao moguće preživjele rodno zasnovanog nasilja. U slučaju da povratne informacije nekog učesnika sadrže određene informacije o mogućem rodno zasnovanom nasilju, službenik za osnaživanje bi trebao, uzimajući u obzir osjetljivost teme i potrebu poštivanja prava dječaka ili mladića na privatnost i dostojanstvo, zamoliti učesnika da razgovaraju nasamo. Ako je učesnik voljan, službenik za osnaživanje će ga povezati sa službenikom za rodno zasnovano nasilje, koji će provesti potrebne radnje u skladu s potrebama dječaka ili mladića.

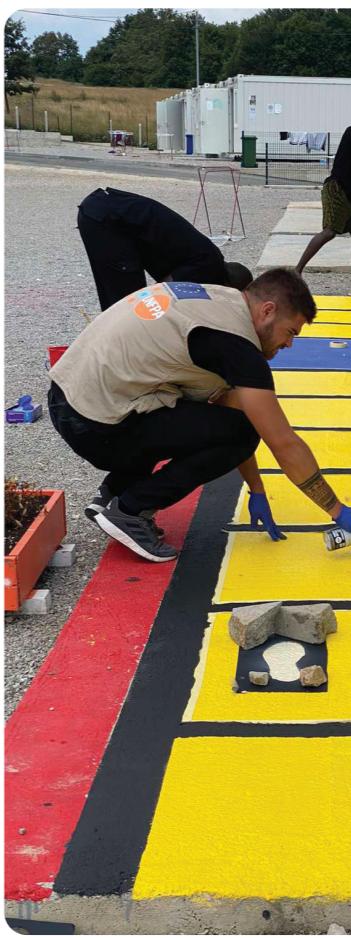
U skladu s „pristupom usmjerenim na preživjelog“, koji smanjuje rizik od sekundarne traumatizacije koja se javlja kao rezultat ponovljenih razgovora s osobom koja je preživjela rodno zasnovano nasilje, službenik za osnaživanje ne bi trebao postavljati nepotrebna pitanja niti poticati osobu da u tom trenutku u potpunosti objasni svoje traumatično iskustvo. Posao je voditelja slučaja rodno zasnovanog nasilja ili nekog drugog stručnjaka, poput staratelja ili socijalnog radnika, da upotrijebi svoje vještine kako bi pružio najbolji oblik podrške u skladu s pristupom „nenanošenja štete“.

Sesije za dječake i mladiće u pokretu također su važne za prevenciju rodno zasnovanog nasilja. U kontekstu populacije centara za dječake i mladiće u Bosni i Hercegovini to se najčešće čini stjecanjem znanja koje je ključno za razbijanje stereotipa i predrasuda. Neki od stereotipa najbolje se mogu izraziti kroz izjave kao što su: „mladići ne smiju pokazivati emocije“, „žena nema pravo odbiti muškarca“, „moja kultura i tradicija su bolje od drugih“, „u redu je kada otac tražiti od svog malog sina da radi u domaćinstvu i ne ide u školu“ i „muškarci trebaju raditi, a žene trebaju ostati kod kuće“. Nakon što su takva uvjerenja identificirana, sesije za dječake i mladiće u pokretu se prilagođavaju tako da se razbijaju takva pogrešna uvjerenja predstavljanjem ljudskih prava i društvenih odnosa u skladu s tim pravima. Koordinator centra za dječake i mladiće provodi aktivnosti praćenja i evaluacije kako bi osigurao postizanje željenog učinka uspješno provedenih sesija za dječake i mladiće u pokretu.

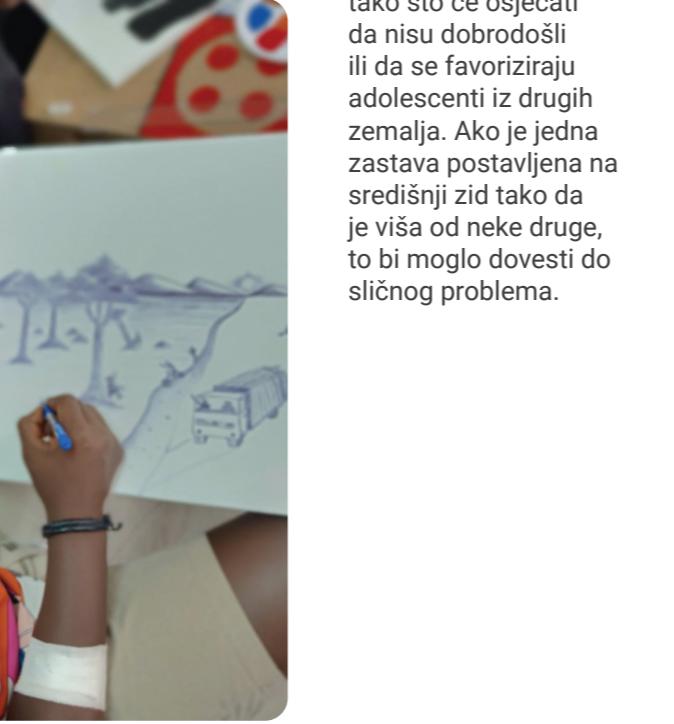
2.2.2. Neformalne edukativne sesije

Mnogi dječaci i mladići u privremenim prihvativim centrima širom Bosne i Hercegovine nisu imali priliku završiti formalno obrazovanje u svojim zemljama porijekla. Oni koji ne znaju čitati i pisati nisu izuzetak jer ih je mnogo takvih. Niska pismenost ih čini iznimno ranjivim na razne prijetnje, uključujući rodno zasnovano nasilje i probleme vezane za seksualno i reproduktivno zdravlje. Također se osjećaju inferiornim u poređenju sa svojim vršnjacima u Evropi i stoga ne vjeruju da će imati dobre prilike za zapošljavanje. Istovremeno, tu su i mladići s dobrim obrazovanjem koji žele nastaviti školovanje i razmijeniti svoje znanje. Međutim, jaz između njihovih težnji i mogućnosti koje su im dostupne ima drugačiji, ali značajan negativan utjecaj na populaciju dječaka i mladića u pokretu.

Svrha neformalnog obrazovanja je višestruka. Osim stjecanja novih znanja iz različitih područja, kao što su historija, geografija i informatika, ovim aktivnostima se podiže samopouzdanje i gradi lični identitet, unapređuju se socijalizacija i društvene vrijednosti i dječaci i mladići se upoznaju sa svojim pravima i obvezama. Osim toga, provedbom edukativnih sesija doprinosi se podizanju njihove svijesti o zdravstvenoj zaštiti (uključujući i zaštitu seksualnog i reproduktivnog zdravlja), kao i otkrivanju potencijalnih slučajeva rodno zasnovanog nasilja. Na edukativnoj sesiji na temu pisanja biografije u svrhu kvalitetnog zaposlenja, naprimjer, otkriveno je da su pojedine osobe doživjele određene elemente radnog iskorištavanja i iznude, kao i emocionalnog, ekonomskog i fizičkog nasilja od strane poslodavaca.

Edukativne sesije su također nešto što službenici za osnaživanje provode u skladu sa svojom stručnošću u određenim područjima. Bilo da se radi o edukativnoj sesiji iz geografije, historije, kulture ili nečeg sličnog, uвijek je glavni cilj stvoriti okruženje u kojem dječaci i mladići također dijele svoja stajališta o određenim pitanjima. Često te sesije uključuju PowerPoint prezentaciju/projekciju na temu koja se razmatra, s obzirom na to da ilustracije u kombinaciji s tekstom izazivaju više interesa i lakše su razumljive. Konkretnije, glavni cilj edukativnih sesija je pružiti nove informacije o relevantnim temama koje bi učesnicima mogle biti korisne u budućnosti. Potencijalne aktivnosti su prikazane u tabeli u nastavku.

Naziv aktivnosti	Opis aktivnosti	Prepostavke/preduvjeti/komentari	Naziv aktivnosti	Opis aktivnosti	Prepostavke/preduvjeti/komentari	Naziv aktivnosti	Opis aktivnosti	Prepostavke/preduvjeti/komentari
Časovi geografije	Svrha održavanja časova geografije je da dječaci i mladići steknu opće znanje o osnovnim konceptima iz te oblasti (nebeska tijela, kontinenti, zemlje, glavni gradovi, klima, dijelovi svijeta i dr.). Časovi se najčešće održavaju u obliku predavanja (uvodni dio) u kombinaciji s nekom od tehnika (grupni rad, rad u paru) kroz koje se ostvaruje osnovna zadaća usvajanja znanja i prema zajedničkog izlaganja. Najvažnije tačke se uz iznošenje zaključaka ponavljaju na kraju svake sesije. Npr. tokom provedbe sesije na temu „Glavni gradovi“, u uvodnom dijelu se pojašnjava svrha sesije i održava se uvodno predavanje o razložima postojanja glavnih gradova i potrebi za ovim znanjem. U središnjem dijelu sesije učesnici se dijele u grupe i dobivaju materijal kroz koji trebaju proći (npr. film sa slikama glavnih gradova Evrope/Azije/Afrike ili odštampane fotografije glavnih gradova s nazivom zemlje). Grupe trebaju kroz zajednički rad savladati taj materijal. U završnom dijelu, naprimjer, organizira se kviz znanja u kojem sudjeluju sve grupe. Zaključci trebaju sadržavati ključne činjenice i neke univerzalne vrijednosti koje će ostaviti	Motivirani učenici: Svrha aktivnosti je objašnjena dječacima i mladićima na motivirajući način. Raspoloživ materijal: Papir, olovke, table, video projektor i karte svijeta/kontinenata. Slikovnice i video materijal sa sadržajem koji prikazuje i tumači geografske pojmove (klima, reljef, plima i oseka, otoci), kao i pomagala, kao što su globusi, karte, platna i dr. Siguran prostor prikladan za edukativne sesije: Idealno, to je centar za dječake i mladiće koji je uspostavljen u skladu s relevantnim principima. Dodatna napomena: Budite oprezni kada crtate zastave zemalja porijekla dječaka i mladića i kada ih stavljate u centar za dječake i mladiće. To može imati neželjene posljedice. Pokazalo se da su posebno ad-	značajan dojam na adolescente. To može biti da su svi gradovi svijeta lijepi na svoj način, da svi sadrže važne kulturno-historijske znamenitosti, da su svi otvoreni turistima i da njihovi domaćini vole posjetitelje.	olescenti osjetljivi na zastavu svoje i drugih zemalja. Ako, naprimjer, nisu svi učesnici iz svih zemalja bili prisutni na sesiji, onda bi oni adolescenti koji kasnije dođu u centar za dječake i mladiće i primijete da zastava njihove zemlje nije istaknuta mogli to pogrešno protumačiti tako što će osjećati da nisu dobrodošli ili da se favoriziraju adolescenti iz drugih zemalja. Ako je jedna zastava postavljena na središnji zid tako da je viša od neke druge, to bi moglo dovesti do sličnog problema.	Pravila lijepog ponašanja	Cilj ovih sesija je također prenijeti znanje o pristojnom ponašanju. Posebno su se dobrim pokazala za poređenje prihvatljivih i neprihvatljivih obrazaca ponašanja u različitim dijelovima svijeta te za usvajanje onih normi i principa ponašanja koji su univerzalni i općeprihvaćeni. Sesija „Pozdravljanje“, naprimjer, može se održati na način da se započne diskusijom o razlikama u pozdravima u svijetu, a zatim pređe na gledanje videa o postupcima koji spadaju u općeprihvaćene univerzalne vrijednosti pri ulasku društvo, odlasku iz društva, ulasku u instituciju, školu, sredstvo javnog prijevoza itd. Nakon toga se može organizirati pokazna praktična vježba u kojoj se učesnicima dodjeljuju različite uloge iz svakodnevnog života. Oni zatim pokušavaju sve to oponašati, u skladu sa stečenim znanjem o pravilima lijepog ponašanja koja se odnose na pozdravljanje.	Motivirani učenici: Svrha aktivnosti je dječacima i mladićima objašnjena na motivirajući način. Raspoloživ materijal: Video s primjerima poželjnog/prihvatljivog i neprihvatljivog/pogrešnog ponašanja. Pripremljeni slikovni testovi s tačnim i netačnim odgovorima. Siguran prostor prikladan za edukativne sesije: Idealno, to je centar za dječake i mladiće koji je uspostavljen u skladu s relevantnim principima. Dodatna napomena: Facilitator bi trebao biti upoznat sa specifičnim kulturnoškim razlikama u pogledu poželjnog i nepoželjnog ponašanja u zemljama iz kojih učesnici dolaze.	
								

Naziv aktivnosti	Opis aktivnosti	Prepostavke/pred-uvjeti/komentari	Naziv aktivnosti	Opis aktivnosti	Prepostavke/pred-uvjeti/komentari	Naziv aktivnosti	Opis aktivnosti	Prepostavke/pred-uvjeti/komentari	Naziv aktivnosti	Opis aktivnosti	Prepostavke/pred-uvjeti/komentari
Digitalne vještine (korištenje osobnih računara, vježbe kucanja, pisanje biografije (CV))	Sesije za razvoj digitalnih vještina su adolescentima obično vrlo zanimljive i privlačne i oni u njima redovno sudjeluju. Svrha ovih sesija je upoznati dječake i mladiće s osnovama rada na računaru te po mogućnosti podučiti ih osnovama MS paketa. Za neke adolescente je to prvi put da koriste računar. Objasnjava im se da je poznavanje rada na računaru jedan od osnovnih preduvjeta za poslovanje u modernom dobu (rad u Wordu i drugim MS programima i znati kako na računaru napisati biografiju).	Raspoloživ materijal: Laptopi/osobni računari, aplikacije za brzo kucanje, Microsoft Office paket (za praktičan rad), demonstracijski filmovi, projektor, platno i sl. Siguran prostor prikladan za edukativne sesije: Idealno, to je centar za dječake i mladiće koji je uspostavljen u skladu s relevantnim principima.	Sama sesija sadrži veliki postotak praktičnog rada na osobnom računaru/laptopu. Za realizaciju časa informatike, odnosno kucanja teksta u Wordu, potrebno je održati uvodno predavanje o važnosti brzog kucanja te jasno i vidljivo demonstrirati samu vještinu kroz instrukcije (položaj prstiju na tastaturi i sl.). U tu svrhu se može koristiti primjer uživo, u kojem facilitator demonstrira brzo kucanje. Međutim, efikasnije je prikazati video s uputama na velikom platnu pomoću projektor-a. Nakon predstavljanja uputa, najveći dio sesije trebao bi se sastojati od praktičnih vježbi na osobnom računaru/laptopu za sve učesnike. Na kasnijim sesijama se može organizirati prvo natjecanje na kojem će učesnik s najvećim brojem bodova dobiti simboličnu nagradu.			Osnove matematike	Važnost sesija matematike je stjecanje osnovnog znanja iz ovog područja. Obično se provode s populacijom čije je osnovno znanje u ovom području vrlo nisko. Tokom provedbe sesija matematike pokazalo se da je rad facilitatora na tabli neizbjegoran, ali i da ga svakako treba nadograditi. Naime, treba ga nadopuniti vizualnim pomagalima poput raznih predmeta i oblika.	Motivirani učenici: Svrha aktivnosti je objašnjena dječacima i mladićima na motivirajući način, posebno onima s niskim nivoom obrazovanja. Raspoloživ materijal: tabla, flomasteri, sveske, radni listovi, testovi, predmeti i oblici za učenje brojanja. Siguran prostor prikladan za edukativne sesije: Idealno, to je centar za dječake i mladiće koji je uspostavljen u skladu s relevantnim principima.	Kviz općeg znanja	Ova vrsta sesije se može provoditi s vremenom na vrijeme kako bi se provjerilo znanje iz drugih područja obuhvaćenih sesijama neformalnog obrazovanja. Ona može jednostavno biti u vidu organiziranja kviza općeg znanja koje se stječe kroz formalno/neformalno obrazovanje i životno iskustvo. Pokazalo se da dječaci i mladići rado sudjeluju u ovoj vrsti aktivnosti. Dobra tehnika (osobito u slučaju rada s dječacima u adolescentnoj dobi) je grupni rad na način da se učesnici podjele u onoliko grupe koliko ima dodijeljenih naziva, a zatim se organizira kraći kviz. Adolescenti pomažu jedni drugima, razmjenjuju informacije i vještine unutar grupe te savladavaju timski rad. Kod mladića se osim ove tehnike može koristiti i tehnika davanja individualnih odgovora.	Siguran prostor prikladan za edukativne sesije: Idealno, to je centar za dječake i mladiće koji je uspostavljen u skladu s relevantnim principima. Dodatna napomena: Prilikom formiranja grupe, dobro je izmiješati učesnike različitih nacionalnosti i kultura jer to pridonosi toleranciji i suživotu u privremenom prihvatnom centru (upoznavanje, druženje i poboljšanje komunikacije među grupama koje govore različitim jezicima).

[ne radionice](#)

i društvenih radionica je aktivirati svaku osobu u centru i pratiti je kako bi dublje razumjela svoje individualne aktivnosti je vrlo važna za razvoj kulture različitosti i ima i dobre okupacione efekte. Osim toga, kreativne ječacima i mladićima da se izraze na kreativan način i mogu izraziti verbalno.

Ajvidljiviji efekt ovih sesija je poticanje njihove kreativnosti postajećih vještina. Riječ je o usvajanju konkretnih mogućnosti samostalan rad i izradu finalnih proizvoda, praktičnih usluga, kao što su rad s drvetom, folijom, radionice šivanja i mnoge druge.

radionica čija realizacija obuhvata proces učenja, so-
stava i mišljenja te svladavanje izrade finalnih proizvo-
đih zanatskih vještina. Tokom ovih radionica veliki broj
prepoznaće u stolarstvu, krojenju i molerskom zanatu,
zemljem porijekla. Ovo je važan element u realizaciji aktiv-
nosti mogu igrati ulogu facilitatora određenih aktivnos-
tivnosti. Od velike je važnosti napomenuti da provodimo
oslobađanja od stresa kroz kreativan rad. Uključivanje
osti i njihovo bavljenje takvim radom znači da su man-
dovanja u rizičnim praksama i situacijama koje mogu

Opis aktivnosti	Prepostavke/pred-uvjeti/komentari	Naziv aktivnosti	Opis aktivnosti	Prepostavke/pred-uvjeti/komentari
Ovom tehnikom se može raditi na drvetu, papirnatim kutijama, bocama, tacnama i namještajem i aktivnost je vrlo zahtjevna jer se provodi u nekoliko faza. Vrhunac ove aktivnosti je savladavanje tehnike i razvijanje sposobnosti dizajniranja, kao i procesa restauriranja starih predmeta. Svrha aktivnosti je okupacioni rad i oslobođanje od stresa.	<p>Raspoloživ materijal: Potrebno je osigurati materijal koji je koristan za dekupaž tehniku, kao i predmete koji će se obrađivati, bilo da se radi o namještaju, drvenim ili papirnatim kutijama ili staklenim bocama.</p> <p>Raspoloživ siguran prostor: Centar za dječake i mladiće, ali to može biti i aktivnost na otvorenom.</p>	<p>„Igra Ludo“</p>	otkriti osnovni razlog nedostatka koncentracije i uznemirenosti.	<p>Raspoloživ materijal: Pripremite boje, kistove, metar itd.</p> <p>Raspoloživ siguran prostor: Centar za dječake i mladiće, a to može biti i aktivnost na otvorenom.</p>
Važno je učesnicima objasniti da moraju razmišljati o obliku koji žele nacrtati. Mandala obično predstavlja cvjetne latice koje se kasnije prošaraju bojama, ali ako je učesnicima to teško, oni mogu nacrtati šta god žele. Svrha ove aktivnosti je potaknuti učesnike na proces dotjerivanja koji je vrlo inspirativan i ima terapijski aspekt. Učesnici bi trebali uživati u ovom procesu. Konačni proizvod je obično odraz osobe koja ga je stvorila. Provedba ove aktivnosti s adolescentima daje nam jasniju sliku stanja njihovog uma. U mnogim slučajevima oni odustanu i u tom trenutku je važno razmislići o pristupu pojedincima i pokušati	<p>Raspoloživ materijal: Printani materijali s uzorcima mandala koje učesnici mogu bojiti.</p> <p>Raspoloživ siguran prostor: Centar za dječake i mladiće, ali to može biti i aktivnost na otvorenom.</p>			

Naziv aktivnosti	Opis aktivnosti	Prepostavke/pred-uvjeti/komentari	Naziv aktivnosti	Opis aktivnosti	Prepostavke/pred-uvjeti/komentari	Naziv aktivnosti	Opis aktivnosti	Prepostavke/pred-uvjeti/komentari	Naziv aktivnosti	Opis aktivnosti	Prepostavke/pred-uvjeti/komentari
Praznično ukrašavanje	Radionica se provodi u vrijeme praznika, bilo vjerskih ili drugih. Učesnici dobivaju materijale i potiču se na izradu ukrasa koji odgovaraju nadolazećem prazniku. Oni to rade na osnovu prakse u njihovoј zemlji. Nakon izrade ukrasa, učesnici ih predstavljaju i ukrašavaju centar ili svoje sobe.	Raspoloživ materijal: Razni neophodni materijali potrebni kao podrška učesnicima u izradi ukrasa. Raspoloživ siguran prostor: Idealno, to je centar za dječake i mladiće koji je uspostavljen u skladu s relevantnim principima. Dodatna napomena: Za vrijeme praznika učesnici su posebno osjetljivi i emocije su vidljive kod svih. To je zato što se rado prisjećaju toplih porodičnih trenutaka i vremena provedenog s porodicom.	Izrada pejzaža	Zanimljiva, ali zahtjevna aktivnost u kojoj sudjeluje velik broj učesnika je slikanje pejzaža na velikom hamer papiru. Facilitator zamoli jednog od učesnika da grafitnom olovkom nacrtava pejzaž iz svoje zemlje porijekla. Zatim se prepremaju male perle različitih boja i ljepilo. Nakon toga, učesnici, jedan po jedan, perlicama popunjavaju dijelove slike. Svrha ove aktivnosti je da kroz grupni rad svi učesnici sudjeluju u koordiniranju i popunjavanju različitih dijelova pejzaža i da se međusobno savjetuju. Tokom aktivnosti je važniji razvoj fine motorike.	Motivirani učenici: Animirajte grupu i, što je još važnije, informirajte učesnike o ovoj aktivnosti koja zahtijeva strpljenje. Raspoloživ materijal: Pripremite hamer papir, perle i ljepilo. Raspoloživ siguran prostor: Idealno, to je centar za dječake i mladiće koji je uspostavljen u skladu s relevantnim principima.	Rukotvorine	Motivirani učenici: Ovisno o radionici, aktivirajte malu grupu učesnika i detaljno im objasnite šta će se raditi. Raspoloživ siguran prostor: Idealno, to je centar za dječake i mladiće koji je uspostavljen u skladu s relevantnim principima. Dodatna napomena: Mnogi radovi nastali tokom radionica prodaju se na bazaru. Organizira se bazar, a novac od prodaje donira se u humanitarne svrhe ili za potrebe centra.	Šivanje	Kada je riječ o ovim vještinama, sve što trebate učiniti je pitati. Iznenadit ćete se koliko je dječaka i mladića krojača, stolara, električara i još mnogo toga. Vaš zadat je osnažiti ih da podijele svoje znanje i podučavaju druge. Adolescenti za koje je identificirano da su se u svojoj zemlji porijekla bavili šivanjem obično su spremni preuzeti ulogu facilitatora.	Raspoloživ materijal: Razni materijali za radionicu, stol i šivača mašina itd. Raspoloživ siguran prostor: Idealno, to je centar za dječake i mladiće koji je uspostavljen u skladu s relevantnim principima.	
			Slikanje i crtanje	Radionica crtanja i slikanja provodi se u mirnoj i opuštajućoj atmosferi uz instrumentalnu muziku u pozadini. Učesnici dobivaju platno na koje mogu slobodno prenijeti svoje emocije. Utvrđeno je da su mladići iz Burundi vrlo talentirani za crtanje i u centru su ostavili vrlo lijepo slike. Za razliku od njih, mlati i adolescenti iz Afganistana najviše bi crtali oružje, vojnike i naoružane borbenih aviona. Zaključci izvučeni iz ove aktivnosti mogu poslužiti kao polazište za eksperimentalnu aktivnost usmjerenu na stjecanje saznanja	Raspoloživ materijal: Pripremite platno i umirujuće okruženje. Raspoloživ siguran prostor: Idealno, to je centar za dječake i mladiće koji je uspostavljen u skladu s relevantnim principima. Dodatna napomena: Preporučuje se da tokom ove aktivnosti osim službenika za osnaživanje bude prisutan i uključen psiholog. To je u slučaju						

U kreativne aktivnosti spadaju i druge aktivnosti, kao što su stolarski i molerski radovi ili bilo koje druge zanatske aktivnosti za koje su siguran prostor i službenik za osnaživanje pripremili sve potrebne materijale. Za neke od ovih aktivnosti potrebno je više vremena, a rad na određenim umjetničkim djelima može se nastaviti tokom sljedeće kreativne radionice. Službenik za osnaživanje komunicira s dječacima i mladićima tokom sesije i otvara diskusiju o određenim temama o kojima oni žele govoriti. Službenik za osnaživanje uvijek obraća pažnju na znakove koji ukazuju da su učesnici eventualno preživjeli rodno zasnovano nasilje. Utjecaj kreativnih aktivnosti vidljiv je u svim dimenzijama svrhe aktivnosti osnaživanja. Dok se učesnici koji „gledaju unatrag“ potiču da se usmjere na pozitivne stvari, što može biti strategija izgradnje njihove otpornosti, kroz pristup „Sada, u centru za dječake i mladiće“ oni su okupirani i produktivni, dok istovremeno stječu nove vještine koje bi im u budućnosti mogle biti korisne. Stoga je njihova perspektiva „gledanja naprijed“ pozitivnija.

2.2.4. Časovi jezika

Poznata je činjenica da se svako ko napusti svoju domovinu u potrazi za boljom budućnošću suočava sa značajnim preprekama po dolasku u zemlju domaćina, kao što je jezična barijera. Istraživanja pokazuju da je razlika u zaposlenosti i plaćama između lokalnog stanovništva i imigranata značajna.³

³ Arendt, J. N., Bolvig, I., Foged, M., Hasager, L and Peri, G, *Language Training and Refugees' Integration*. 2, 2021.

⁴ Wiemann, J., *Handbook of communication and social interaction skills*.ix, 2003.

„Naša sposobnost stvaranja i održavanja vlastitog društvenog svijeta u velikoj mjeri ovisi o tome kako komuniciramo. Društvene vještine ljudi presudne su za njihovu dobrobit - individualnu i kolektivnu. Ne može se precijeniti važnost razumijevanja vještog ponašanja u svim njegovim složenostima.“⁴

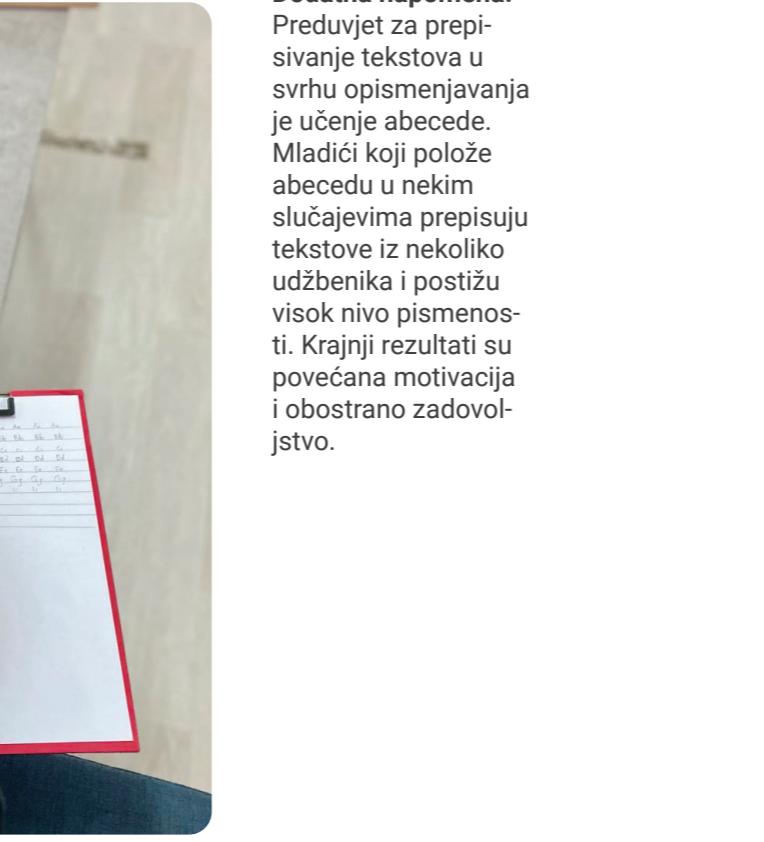
Komunikacija ima ključnu ulogu u svakodnevnom životu, čak i u prenošenju najjednostavnijih poruka. Međutim, sposobnost komuniciranja na stranom jeziku ključna je za dječake i mladiće u pokretu jer ne samo da zahvaljujući njoj prevladavaju probleme tokom putovanja, nego im ona pomaže da osiguraju bolji život u budućnosti kroz, naprimjer, poboljšane izglede za zapošljavanje.

Mnogi dječaci i mladići u centrima za dječake i mladiće u Bosni i Hercegovini nisu imali priliku završiti formalno obrazovanje u svojoj zemlji porijekla. Stoga im je vrlo važno da centri za dječake i mladiće nude mogućnosti učenja stranih jezika, ovisno o njihovim željama i afinitetima. Stoga su časovi jezika jedna od najpopularnijih aktivnosti.

Izvođenje nastave stranih jezika za osobe u pokretu zahtijeva posebnu pažnju i volju za održavanjem časova s učesnicima s različitim nivoima znanja i s populacijama iz različitih zemalja. Unutar grupe učesnika postoje različite kategorije, od onih koji ne znaju latinicu do učesnika koji uopće ne znaju pisati. Praksa je pokazala da je učenje jezika putem memorijских kartica vrlo produktivno, kao i rad s materijalima s riječima popraćenim slikama. U ovim slučajevima primjenjuje se audiovizualna metoda tokom koje učesnici slušaju izgovor, prate riječ na radnom materijalu i na slici i istovremeno uče izgovoriti riječ i njezinu značenje. Također je važno spomenuti dostupnost online kurseva i pristup različitim nivoima znanja.

Službenici za osnaživanje u centrima za dječake i mladiće u Bosni i Hercegovini su uglavnom fokusirani na engleski i službene jezike koji se govore u Bosni i Hercegovini. Međutim, to također ovisi o jezičnoj stručnosti službenika za osnaživanje. Časovi jezika se pripremaju unaprijed, ali se također prilagođavaju. Budući da broj učesnika sesije nije određen, ponekad se nivo znanja jezika dječaka i mladića razlikuje pa službenik za osnaživanje treba prilagoditi sadržaj njihovim jezičnim vještinama. Časovi jezika uključuju sve aspekte učenja jezika: abecedu, gramatiku, obogaćivanje rječnika, izgovor, vježbe čitanja i pisanja, fraze itd. U tabeli u nastavku prikazani su primjeri koji su relevantni za časove jezika.

Naziv aktivnosti	Opis aktivnosti	Prepostavke/preduvjeti/komentari	Naziv aktivnosti	Opis aktivnosti	Prepostavke/preduvjeti/komentari
Abeceda	<p>Svrha ove aktivnosti je učenje abecede kao prvog koraka ka pismenosti (koja je preduvjet za učenje jezika). Za učesnike je pripremljen radni materijal sa slovima, a svaki učesnik ima zadatku da svako slovo napiše u 10 redova. Cilj je razviti finu motoriku jer u početnoj fazi učesnici nemaju osjećaj za linije i slova im idu iznad i ispod linije reda. Važno je učiti ih dok ne savladaju tehniku pisanja. Osim pisanog dijela, potrebno je pripremiti i slova abecede i pokazati im slovo po slovo. Izgovor također treba vježbati i u grupi i pojedinačno.</p>	<p>Raspoloživ materijal: Pripremite radni materijal sa slovima abecede, kao i kartice sa slovima abecede.</p> <p>Raspoloživ siguran prostor: Idealno, to je centar za dječake i mladiće koji je uspostavljen u skladu s relevantnim principima.</p>	<p>Svakodnevni društveni izrazi</p>	<p>Kroz ovu sesiju učesnici će naučiti osnovne svakodnevne fraze koje se koriste na stranom jeziku. Svrha je educirati učesnike o minimalnom broju fraza koje su korisne u svakoj situaciji.</p>	<p>Raspoloživ materijal: Radni materijali s dijalogom sa svakodnevnim frazama.</p> <p>Raspoloživ siguran prostor: Idealno, to je centar za dječake i mladiće koji je uspostavljen u skladu s relevantnim principima.</p>
Vokabular	<p>Učenje vokabulara se vježba kroz igre (uzimajući u obzir različite nivoe znanja unutar grupe). Neke od igara u kojima učesnici savladavaju vokabular su igra pamćenja, „Trebam“ i „Pantomima“, s posebnim naglaskom na pripremu kartica za igru memorije.</p> <p>Raspoloživ materijal: Pripremite memorijске kartice za igre „Trebam“ i „Pantomima“, s posebnim naglaskom na pripremu kartica za igru memorije.</p> <p>Raspoloživ siguran prostor: Idealno, to je centar za dječake i</p>	<p>Ova sesija se provodi kako bi se učesnicima predstavili pomoći glagoli u stranom jeziku koji se smatraju jakim alatom u komunikaciji, poput glagola „biti“ u svim glagolskim vremenima, „imati“ i „moći“. Svrha sesije je upoznati učesnike s mogućnostima upotrebe ovih glagola u bilo kojoj situaciji i u bilo kojoj instituciji. Kada npr. žele prikupiti novac, kupiti nešto i sl.</p> <p>Glagoli se rade zasebno. Dakle, radni materijali i situacije u kojima</p>	<p>Pomoći glagoli</p>	<p>Raspoloživ materijal: Radni materijali s kombinacijom slike i glagola.</p> <p>Raspoloživ siguran prostor: Idealno, to je centar za dječake i mladiće koji je uspostavljen u skladu s relevantnim principima.</p>	

Naziv aktivnosti	Opis aktivnosti	Prepostavke/pred-uvjeti/komentari	Naziv aktivnosti	Opis aktivnosti	Prepostavke/pred-uvjeti/komentari	
Dnevna rutina	se mogu koristiti pripremaju se posebno za obradu svakog glagola. Učesnici sudjeluju u igrokazi- ma i dobivaju određenu situaciju za vježbanje upotrebe glagola i snalaženje u zadanoj situaciji.					
Opismenjanje	Ova sesija se provodi kroz pripremu radnih materijala za učesnike s opisom aktivnosti praćen slikom. Slika je jako bitna ako učesnici ne razumiju engleski jer im u tom slučaju ne treba prijevod. Kroz ovu lekciju učesnici uče osnovni skup rečenica vezanih za dnevnu rutinu buđenja, doručko-vanja, odlaska na posao itd. Svrha ove aktivnosti je educirati učesnike tako da znaju opisati dnevne rutine i osnažiti ih da govore pojedinačno pred grupom.	Raspoloživ materijal: Pripremiti radni materijal s opisom dnevnih rutina popraćen slikama. Raspoloživ siguran prostor: Idealno, to je centar za dječake i mladiće koji je uspostavljen u skladu s relevantnim principima.	Raspoloživ materijal: Pripremiti udžbenike na engleskom jeziku s tekstualnim sadržajima koje učesnici mogu prepisati. Raspoloživ siguran prostor: Idealno, to je centar za dječake i mladiće koji je uspostavljen u skladu s relevantnim principima.	 A photograph showing a person from behind, wearing a dark hoodie, holding a clipboard with a sheet of paper. They are writing with a blue pen. The clipboard has a red cover. The paper contains handwritten text in English, likely a list of words or a sentence structure for practice.	Dodata napomena: Preduvjet za prepisivanje tekstova u svrhu opismenjavanja je učenje abecede. Mladići koji polože abecedu u nekim slučajevima prepisuju tekstove iz nekoliko udžbenika i postižu visok nivo pismenosnosti. Krajnji rezultati su povećana motivacija i obostrano zadovoljstvo.	
	Časovi abecede su preduvjet za opismenjavanje. Kada se identificiraju dječaci i adolescenti koji ne znaju pisati, za njih se izdvaja poseban kutak. To se radi kako bi se smanjio njihov strah od stigmatizacije i etiketiranja unutar grupe. U tim posebnim kucima dječaci i adolescenti dobivaju radni materijal i kontinuiranu podršku i praćenje od strane službenika za osnaživanje.			Časovi jezika se mogu održavati u raznim oblicima uz različite pristupe. Neki praktični primjeri članova osoblja nalaze se u Prilogu 1 (6.1). Nakon redovnog počinjanja časova jezika, dječaci i mladići su unaprijedili svoje jezične vještine i to im omogućava uspješno sudjelovanje u svakodnevnoj konverzaciji i čini ih konkurentnijim na tržištu.	okvir 4. Specifičnosti rada s adolescentima	Jedna od glavnih razlika između izvođenja jezičnih sesija za mladiće i za dječake u adolescentnoj dobi je ta što je dječake u adolescentnoj dobi često potrebno motivirati za učenje stranog jezika, jer neki od njih još uvijek nisu razumjeli važnost poznavanja stranog jezika. To zahtjeva prilagodbu same provedbe sesije korištenjem metoda i tehnika koje sesiju čine bližom i zanimljivijom mlađoj populaciji. To se može postići kroz, naprimjer, kombinaciju slika, zvuka i bojanki na stranom jeziku, ponavljanjem lekcija nakon puštanja zvučnog zapisa, imenovanjem likova iz crtanih filmova i davanjem zadatka za narednu sesiju.

2.2.5. Tematske sesije

ematske sesije koje se provode u centrima za dječake i mladiće planirane su unaprijed i strukturirane su i prilagođene interesima i potrebama učesnika. Kroz provedbu tematskih sesija, učesnici razvijaju vještine i stavove i jačaju se u području izražavanja vlastitog identiteta, kao i razumijevanja situacija u kojima su bili ili bi mogli postati žrtva više oblika nasilja. Između ostalog, kroz radionice na temu nenasilne komunikacije obrađuju se teme vezane za nasilje. Tematske radionice u centrima za dječake i mladiće pomažu u prepoznavanju mnogih slučajeva rodno zasnovanog nasilja jer se vode na način da svojim aktivnim sudjelovanjem u diskusiji mladići iskazuju potrebu za razgovorom s voditeljem slučaja rodno zasnovanog nasilja.

Potrebno je imati na umu da su ove sesije neformalne i opuštajuće prirode i namijenjene su proširivanju znanja učesnika o raznim temama. Ove bi sesije stoga trebale biti fleksibilne prirode, a želje i potrebe dječaka i mladića trebale bi se uzeti u obzir pri njihovom osmišljavanju. Ponekad je dobro pustiti jednog od učesnika da vodi sesiju o temi koju dobro poznaje. Na taj način učesnici dobivaju osjećaj samopouzdanja i time grade svoje samopouzdanje. Međutim, uzimajući u obzir činjenicu da učesnici grupe dolaze iz različitih zemalja s kulturološkim razlikama, ne preporučuje se da pojedinci održe tematsku sesiju po vlastitom izboru bez prethodnog razgovora sa službenikom za osnaživanje. To je zato što bi takva sesija mogla sadržavati kulturološke prakse i tradicije koje nisu prihvatljive učesnicima iz drugih zemalja.

Kreativnost i dobro zapažanje službenika za osnaživanje ključni su za uspješnu provedbu tematskih sesija. Ovisno o svom prethodnom migracijskom iskustvu i potrebama dječaka i mladića, službenik za osnaživanje pripremit će temu koja će biti predstavljena i o kojoj će se razgovarati tokom ove sesije. Tabela u nastavku sadrži opis tematskih sesija koje se uspješno provode u Bosni i Hercegovini.⁵

⁵ Dodatni promjeri koje su napisali članovi osoblja nalaze se u Prilogu 1 (6.2).

Naziv aktivnosti	Opis aktivnosti	Prepostavke/pred-uvjeti/komentari	Naziv aktivnosti	Opis aktivnosti	Prepostavke/pred-uvjeti/komentari	Naziv aktivnosti	Opis aktivnosti	Prepostavke/pred-uvjeti/komentari	Naziv aktivnosti	Opis aktivnosti	Prepostavke/pred-uvjeti/komentari	
Covid-19 u toku migracije	Pojavom pandemije COVID-19 pojavila se potreba za informiranjem o samoj zarazi, kao i za pružanjem savjeta o tome kako poduzeti preventivne mјere. Tematske sesije su bile idealan način postizanja maksimalnog efekta u tom pogledu. Po istom principu, kroz tematske sesije se može obraditi bilo koja aktualna tema.	Raspoloživ materijal: Ovisi o odabranoj temi. Raspoloživ siguran prostor: Idealno, to je centar za dječake i mladiće koji je uspostavljen u skladu s relevantnim principima.		nasilja.	Dodata napomena: Sesija je vrlo produktivna u smislu identificiranja ranjivih slučajeva. Stoga je vrlo važno obratiti pažnju na ponašanje učesnika tokom sesije (ko komunicira, ko je suzdržan i ko žuri da napusti centar uz izgovor da mora otići na prvi spomen neke vrste nasilja). Poželjno je obaviti razgovor sa svakom osobom čije ponašanje odstupa od norme.		pažnju na odgovore jer je iz njih moguće prepoznati slučajevne rodno zasnovanog nasilja.	Kutija sreće	Upoznati učesnike grupe s temom i informirati ih o Međunarodnom danu sreće koji je prvi put proglašen 20. marta 2013. Podeliti učesnicima „kutiju sreće“ i materijale na kojima mogu napisati svoje shvatanje sreće, šta ih čini sretnima i s kim bi ili ne bi podijelili kutiju sreće. Cilj sesije je saznati više o psihičkom stanju, nivou stresa i eventualno traumatičnim iskustvima učesnika.		Raspoloživ materijal: Pripremiti kutiju s natpisom „Sreća“, radni materijal i olovke.	
Koja je vaša profesija?	Svrha ove sesije je da mladići i adolescenti steknu opću sliku o profesiji kojom se žele baviti u budućnosti. Sesija im pomaže da svoju pažnju i slobodno vrijeme usmjere na učenje korisnih informacija koje se odnose na profesiju koju su odabrali.	Raspoloživ materijal: Pripremiti PowerPoint prezentaciju i potaknuti učesnike na otvorenu diskusiju o temi. Raspoloživ siguran prostor: Idealno, to je centar za dječake i mladiće koji je uspostavljen u skladu s relevantnim principima.			Tolerancija	Ovo je strukturirana i planirana sesija u cilju uključivanja mladića i adolescenata iz različitih zemalja. S obzirom da je glavni cilj sesije educirati učesnike o pojmovima „etiketiranje“, „nasilje“, „toleranca“ i „različitost“, na kraju sesije će učesnici odgovoriti na nekoliko pitanja kako bi dali povratnu informaciju o svom vlastitom društvenom položaju, da li su bili izloženi etiketiranju ili nasilju ili da li su sudjelovali u etiketiranju ili nasilju.	Raspoloživ materijal: Organizirati grupu učesnika iz različitih zemalja. S obzirom da je glavni cilj sesije educirati učesnike o pojmovima „etiketiranje“, „nasilje“, „toleranca“ i „različitost“, na kraju sesije će učesnici odgovoriti na nekoliko pitanja kako bi dali povratnu informaciju o svom vlastitom društvenom položaju, da li su bili izloženi etiketiranju ili nasilju ili da li su sudjelovali u etiketiranju ili nasilju. Dodata napomena: Veoma je važno obratiti pažnju na izraz lica učesnika. Također bi bilo dobro zamoliti učesnike da se potpišu, ali naglasiti da se njihova imena neće čitati naglas. Svrha toga je da u slučaju osjetljive situacije imamo ime osobe i tako možemo dogovoriti razgovor s tom osobom kasnije. Poželjno je da tokom ove aktivnosti bude prisutan psiholog ili voditelj slučaja rođno	Kutija sreće	Da li ste ikada nekoga izložili uvredama, poniženju itd. na društvenim mrežama? Da li ste bili žrtva uvreda?			
Rodno zasnovano nasilje	Kroz sesiju upoznati učesnike sa značenjem rodno zasnovanog nasilja i s osnovnim oblicima nasilja (gdje se događa, koja populacija je izložena nasilju, rizici itd.). Poseban naglasak staviti na adolescente migrante kao kategoriju posebno izloženu nasilju. Važno je prikazati pojedine aspekte ponašanja osobe koja je preživjela ili doživljava takvo nasilje, ali i ponašanje počinitelja	Raspoloživ materijal: Pripremiti PowerPoint prezentaciju s ključnim pojmovima vezanim za temu nasilja. Raspoloživ siguran prostor: Idealno, to je centar za dječake i mladiće koji je uspostavljen u skladu s relevantnim principima.										

Naziv aktivnosti	Opis aktivnosti	Pretpostavke/preduvjeti/komentari
Kulturološke razlike	<p>Ovo je sesija koja se fokusira na sudjelovanje učesnika iz različitih zemalja. Učesnici će imati priliku predstaviti kulturu, običaje i jezik svoje zemlje porijekla. Cilj je da steknu znanje i prihvate kulturnoške različitosti.</p> 	<p>Raspoloživ materijal: Sve što je dostupno i može se koristiti za predstavljanje vlastite kulture, običaja i tradicije.</p> <p>Raspoloživ siguran prostor: Idealno, to je centar za dječake i mladiće koji je uspostavljen u skladu s relevantnim principima.</p> <p>Dodatna napomena: Potaknite učesnike iz različitih zemalja da sudjeluju. Prilikom provedbe sesije obratite pažnju na predstavljanje tradicije i kulture učesnika, kao i na reakcije drugih. Ponekad komentari mogu biti neugodni i važno je u takvim situacijama reagirati na vrijeme.</p> <p>zasnovanog nasilja.</p>

Područja obuhvaćena tematskim sesijama jednako se odnose i na adolescente i na mladiće. U obje grupe fokus je stavljen na osnaživanje pojedinaca u grupi koji su povučeni, nevoljno se upuštaju u komunikacijske aktivnosti te nevoljno komuniciraju i boje se sudjelovati. Tematske sesije su idealne za zajedničke aktivnosti mladića i dječaka u adolescentnoj dobi. Odrasli igraju važnu ulogu u održavanju kontinuiteta dijaloga, dok na odgovarajući način poštuju proces razvoja dječaka u doba adolescencije koji se bore s tri ključna problema: identitetom, intimnošću i neovisnošću.

Ponekad je, kao rezultat tematskih diskusija, moguće (osobito s dječacima u adolescentnoj dobi) dobiti korisne informacije o izazovima u pogledu „zaštite“ s kojima su se susretali tokom putovanja iz zemlje porijekla sve do dolaska u privremeni prihvatni centar, kao i informacije o njihovim budućim planovima aktivnosti (budućim planovima). Iako je ova aktivnost uvedena kao oblik ležernog razgovora i „čavrila“ o zanimljivim temama, može se koristiti i kao alat za stjecanje uvida u značajne trendove i teška ili traumatična lična iskustva i stanja pojedinaca, prvenstveno adolescenata.

Učinak tematskih sesija ovisi o prirodi odabrane teme. Obično pridonose drugim aktivnostima osnaživanja, dok im njihova fleksibilnost omogućava da daju doprinos aktivnostima zaštite.

okvir 5.
Grupni i individualni rad tokom tematskih sesija

Kroz tematske sesije, ovisno o temi, prakticira se primjena grupnog i individualnog rada. Svi učesnici, kroz premljene radne materijale na kojima samostalno rade, imaju priliku predstaviti se pred grupom učesnika. Cilj je da iznesu svoja lična mišljenja i stavove te ojačaju svoju ličnost i samopouzdanje, uvažavajući pritom potrebu uvažavanja različitih mišljenja ostalih učesnika u grupi.

2.2.6. Sport i društvene igre

Sportske i društvene igre ciljano su usmjereni na uspostavljanje pozitivnih i čvrstih društvenih veza i povjerenja između dječaka i mladića i službenika za osnaživanje. Na prvi pogled čini se da ove aktivnosti stvaraju zabavno, opuštajuće i prijateljsko okruženje; međutim, njima se postiže mnogo više od toga.

Vodeći se važnošću fizičkih aktivnosti za zdravlje svake osobe, UNFPA tim provodi sportske aktivnosti u centrima za dječake i mladiće i na otvorenom. Prema SZO, „...redovna fizička aktivnost pomaže u prevenciji i liječenju nezaraznih bolesti, kao što su bolesti srca, moždani udar, dijabetes i rak dojke i debelog crijeva. Također pomaže u prevenciji hipertenzije, prekomjerne težine i pretilosti i može poboljšati mentalno zdravlje, kvalitetu života i dobrobit.“⁶

Iako vrstu sportskih aktivnosti treba odabratи zajedno s dječacima i mladićima, one se provode u skladu s raspoloživim resursima. Centri za dječake i mladiće su obično opremljeni sportskom opremom poput one za nogomet, odbjoku, badminton, pikado itd. Svi ovi sportovi zahtijevaju fizičku aktivnost i omogućavaju službeniku za osnaživanje da prepozna potencijalne fizičke povrede koje bi mogle proizaći iz rodno zasnovanog nasilja.

Društvene igre u centru za dječake i mladiće ili na otvorenom zauzimaju posebno mjesto i imaju višestruku ulogu. Sve društvene igre uključuju različite oblike

⁶ WHO Sports and Health Programme. Dostupno na: www.who.int/initiatives/sports-and-health.

Naziv aktivnosti ⁷	Opis aktivnosti	Pretpostavke/pred-uvjeti/komentari	Naziv aktivnosti	Opis aktivnosti	Pretpostavke/pred-uvjeti/komentari
Sport (nogomet, odbojka, pikado, badminton itd.)	<p>Odaberite sport koji će biti u fokusu i vodite računa da svi razumiju pravila. Facilitator treba biti dosledan u primjeni pravila tokom cijelog perioda trajanja sportske aktivnosti. Dobro je preuzeti ulogu sportskog sudije.</p> <p>Osim igranja utakmica, mogu se organizirati posebno osmišljene tjelesne aktivnosti (npr. pokreti s loptom). Ovo je posebno korisno za adolescente jer pridonosi pravilnom razvoju njihovih mišića, pravilnom položaju tijela itd.</p> <p>Ukoliko se treninzi organiziraju kao priprema za turnir, onda oni zahtijevaju kontinuitet i specifičnu organizaciju treninga na različitim nivoima (od jednostavnijih do složenijih) i timski rad učesnika (upoznavanje, razmjena iskustava i vještina itd.). Također je korisno aktivno uključiti, kao pomoćnike, nekog među mladićima/adolescentima ko se u prošlosti profesionalno/ozbiljno bavio tim sportom.</p>	<p>Potrebna oprema: Sportska oprema i rekviziti i prisutnost medicinske pomoći u slučaju povrede.</p> <p>Raspoloživ siguran prostor: siguran teren (npr. košarkaški ili nogometni teren).</p>	Društvene igre (jenga toranj, kartaška igra „Uno“, kartaška igra „Tash“, domino, šah itd.)	<p>Učesnicima se dijele različite vrste igara i oni odlučuju kako će igrati. U svakoj od formiranih grupa sudjeluje po jedan član osoblja. Uloga člana osoblja je podučavati članove grupe koji ne poznaju igru, kao i uključiti one koji su suzdržani i ne žele sudjelovati. Facilitator treba razvijati pozitivno okruženje i poticati učesnike na komunikaciju unutar grupe tokom igre.</p> <p>Igre koje se igraju u paru, kao što je jenga toranj, koriste se u slučajevima kada se u grupi adolescenta primijeti povučena tiha osoba. Ta se osoba potiče da se igra s članom osoblja koji kroz igru pokušava indirektno otkriti razloge suzdržanosti te osobe.</p>	<p>Raspoloživ materijal: Osigurati dostupnost raznih vrsta društvenih igara.</p> <p>Raspoloživ siguran prostor: Idealno, to je centar za dječake i mladiće koji je uspostavljen u skladu s relevantnim principima.</p> <p>Dodata napomena: Imajte na umu da svaka igra ima svoju svrhu i da primjena svake igre može imati glavnu ulogu u identificiranju najranjivijih kategorija.</p>

⁷ Praktični primjeri sportskih aktivnosti i društvenih igara koje su napisali članovi osoblja nalaze se u Prilogu 1 (6.3).

2.2.7. Umjetničke sesije

Umjetničke sesije u centrima za dječake i mladiće u Bosni i Hercegovini osmištjene su prvenstveno za rad s dječacima u adolescentnoj dobi. Njihova je svrha potaknuti dječake na umjetničko izražavanje i razvijanje smisla za različite oblike umjetnosti u ranoj dobi (npr. kroz sesije o glumi, poeziji, filmu i plesu).

One sesije za koje imaju zainteresiranih učesnika provode se intenzivno kroz faze i obično rezultiraju izvođenjem duže pripremljenih sadržaja kroz događaje u kojima adolescenti imaju aktivnu ulogu.

Ove umjetničke sesije također doprinose i okupljaju adolescente iz različitih zemalja. Umjetnost različitih kultura uče kroz dvosmjeren proces gdje svako ima priliku objasniti i upoznati različite oblike nacionalne umjetnosti, a ujedno se stvara oblik umjetničkog sadržaja.

Umjetničke sesije su zamištjene i provode se kao stalne aktivnosti čiji se intenzitet prilagođava interesima korisnika privremenog prihvatnog centra. Obično rezultiraju povremenim manifestacijama na kojima se kreirani i uvježbani sadržaj prikazuje pred publikom privremenog prihvatnog centra. Tako su, naprimjer, adolescenti iz jednog centra za dječake i mladiće u Bosni i Hercegovini samostalno izveli pozorišnu predstavu pod nazivom „Mi smo ljudi“ pred zaposlenicima svih organizacija koje su prisutne u centru, koji su bili njihovi gosti. Drugi primjer su „Dani kulture“ na kojima su se recitirale napisane pjesme. Neke od specifičnih umjetničkih aktivnosti koje su postigle značajan utjecaj u ovoj zemlji opisane su u tabeli u nastavku.

Sportske aktivnosti i društvene igre se mogu provoditi zajedno s adolescentima i mladićima u prisustvu službenika za osnaživanje. Prilikom organiziranja sportskih aktivnosti s dječacima u adolescentnoj dobi, dodatnu pažnju treba posvetiti osmišljavanju same aktivnosti na način da ona sadrži elemente koji će ih učiti grupnom radu i posvećenosti timu, kao i preuzimanju odgovornosti za svoje postupke i gledanju na uspjeh kao na zajedničko timsko postignuće. Neke sportske aktivnosti su namijenjene postizanju pravilnog držanja tijela, pravilnog hoda, proprioceptivnom treningu itd., što je sve vrlo važno za pravilan razvoj muškulature u mladoj dobi. One također pomažu u podučavanju ispravnih obrazaca saradnje s drugima u postizanju zajedničkih ciljeva kroz timski rad (preuzimanje lične odgovornosti i pripisivanje uspjeha timu kao cjelini).

Dok je sportske aktivnosti prikladnije provoditi vani, društvene igre se mogu igrati i u zatvorenom i na otvorenom.

Pozitivni efekti ovih aktivnosti nisu samo održavanje dobre fizičke kondicije i postizanje situacione „mentalne relaksacije“, već i učenje (npr. sportski duh, fer igra, pozitivne emocije), druženje i međusobna razmjena teškoća.

2.2.8. „Mjesečni događaji“

„Mjesečni događaji“ predstavljaju aktivnost osnaživanja primarno rekreativne prirode koja je usmjerena na dječake u adolescenciji. To je aktivnost koja se organizira jednom mjesecno, kao manifestacija/događaj namijenjen široj publici (u kontekstu centara za dječake i mladiće u Bosni i Hercegovini, najčešće je to za publiku na nivou privremenih prihvatnih centara). Naime, na redovnim sesijama s dječacima u adolescentnoj dobi (idealno na nivou grupe „Glas dječaka“)⁸ prikupljuju se prijedlozi o tome šta bi željeli organizirati.

To je izvrsna prilika za vježbanje vodstva jer sama organizacija (pozajmljivanje, pomoć u organizaciji i izvedbi) uključuje adolescente. Nakon što se iznese ideja za budući mjesečni događaj, prijedlog se predstavlja profesionalnim osobama u centru za dječake i mladiće i drugim organizacijama. Nakon što je prijedlog odobren, počinje planiranje i priprema događaja. Na dan događaja, adolescenti imaju najvažniju ulogu u provedbi svega planiranog, naravno, uz podršku službenika za osnaživanje.

Adolescent koji će sudjelovati, materijali i drugi sadržaji potrebni za događaj pripremaju se tokom mjeseca na redovnim sesijama u centru za dječake i mladiće (ovisno o kojem se događaju radi). Slijede primjeri mjesečnih događaja koji se realiziraju u Bosni i Hercegovini: 1) dramska predstava „Dani kulture“, koju je pripremio jedan centar za dječake i mladiće zajedno s adolescentima tokom umjetničkih dramskih sesija, gdje su adolescenti predstavili kulturu svojih zemalja porijekla kroz recitacije, pjesme, ples i crteže; 2) „Dan bazara“, tokom kojeg su adolescenti prodavali svoja umjetnička djela i rukotvorine izrađene na kreativnim sesijama u centru za dječake i mladiće te novcem dobivenim od prodaje, naprimjer, kupovali novi materijal za rad; 3) stolnoteniski turnir u parovima u kojem su parove formirali jedan adolescent i zaposlenik jedne od organizacija u centru za dječake i mladiće; 4) turniri u pikadu, nogometu, košarci, odbojci itd.; 5) „Filmska noć/dan“ gdje se filmovi namijenjeni ovoj dobnoj skupini projiciraju na velikom platnu u kino atmosferi; i 6) čišćenje privremenog prihvatnog centra ili centra za dječake i mladiće. Potrebna je različita oprema i materijal, ovisno o vrsti događaja.

⁸ Za više informacija o „Glasu dječaka“ vidi: Vujović S. i Pezerović Midžić, SIGURAN PROSTOR ZA DJEČAKE I MLADIĆE: Smjernice na osnovu humanitarnog odgovora u Bosni i Hercegovini, UNFPA, 2022.

Iako je ova grupa aktivnosti osnaživanja sadržajno slična nekim od prethodno navedenih, njezin specifičan učinak ogleda se u tome što adolescenti dobivaju priliku da predlažu događaje i sudjeluju u pripremi i provedbi od početka do kraja. To svakako doprinosi njihovom osnaživanju u vidu jačanja zagovaračkih i liderских vještina, organizacijskih vještina i vježbanja javnog nastupa, a doprinosi i njihovom međusobnom upoznavanju i razmjeni iskustava.

2.2.9. Aktivnosti koje se odnose na društvenu koheziju

Svrha aktivnosti koje se odnose na „društvenu koheziju“ prvenstveno je uklanjanje predrasuda u zajednici zasnovanih na etničkoj pripadnosti, rodu, rasi ili drugim predrasudama. Realiziraju se u obliku neke od prethodno navedenih vrsta aktivnosti. U ovom radu, u svrhu demonstracije, kao primjeri su korištene sportske i rekreacione aktivnosti. Naime, UNFPA dogovara s lokalnom zajednicom da se u sportskom centru provode određene sportske aktivnosti jednom sedmično u trajanju od dva sata. U tom periodu mladići i dječaci sudjeluju u sportskim aktivnostima poput nogometa, stolnog tenisa, bilijara i pikada. Osim druženja u zajednici, ova aktivnost potiče razumijevanje i prihvaćanje različitosti.

Naziv aktivnosti

Nogomet

Opis aktivnosti

Identificirati 12 dječaka ili mladića i podijeliti s njima informacije o odlasku na sportske aktivnosti. Svrha im je socijalizacija u društву i prihvatanje zadanih pravila ponašanja i kulturološke raznolikosti.
Dobro je formirati heterogenu grupu. Ukoliko se za aktivnost prijavi više od 12 učesnika, potrebno ih je svaki put izmiješati kako bi na kraju svi imali priliku sudjelovati u takvoj aktivnosti.

Pretpostavke/preduvjeti/komentari

Potrebna oprema i organizacijske aktivnosti:

Sportski dresovi, organiziranje prijevoza dječaka i mladića u pratnji službenika UNFPA, poticanje pripadnika lokalne zajednice na sudjelovanje u ovim aktivnostima.

Mjesto izvođenja aktivnosti:

Sportska dvorana u lokalnoj zajednici, u zatvorenom ili na otvorenom prostoru.

Očekuje se da će ključni učinak ovih aktivnosti biti razvoj osjećaja pripadnosti grupi, odnosno osjećaja prihvaćenosti unutar grupe u kojoj adolescenti i mladići različitih karakteristika moraju prihvatiti i poštivati takvu različitost. Dodatna je korist to što će adolescenti i mladići koji se aktivno bave sportom razviti vještine potrebne za upravljanje stresom i ponašanje primjereno okolini. To će im pomoći da vjeruju u sebe i povećaju nivo samopouzdanja pri savladavanju novih vještina.

2.2.10. Razmjena informacija i druženje izvan centra za dječake i mladiće

Po dolasku na posao, službenik za osnaživanje će prve sate iskoristiti za provođenje aktivnosti „Razmjena informacija i druženje izvan centra“. Ova aktivnost se odvija na način da službenik za osnaživanje obilazi privremeni prihvatni centar i smještajne jedinice. To je preduvjet za uspješno uključivanje dječaka i mladića u gore navedene aktivnosti osnaživanja. Također se može shvatiti kao početni poticaj za dječake i mladiće da posjete centar za dječake i mladiće i sudjeluju u aktivnostima osnaživanja i/ili da dobiju zaštitu i podršku koja im je potrebna.

Glavni cilj aktivnosti razmjene informacija je pozvati i motivirati dječake i mladiće da sudjeluju u planiranim aktivnostima osnaživanja i da dobiju informacije o određenim događajima unutar ili izvan privremenog prihvatnog centra. Službenik za osnaživanje se predstavlja i objašnjava rad i svrhu centra za dječake i mladiće, kao i tačnu lokaciju sigurnog prostora. U isto vrijeme, tim UNFPA razgovara s dječacima i mladićima, a službenik za osnaživanje prikuplja sve korisne informacije o njihovom migracijskom putovanju i obraća pažnju na sve što mu se može činiti važnim u vezi s događajima koji su se dogodili u njihovom životu do sada. Tim prikuplja značajne informacije i na osnovu njih kreira daljnje aktivnosti, ali također može reagirati i uključiti osobe kojima su hitno potrebne usluge, ukoliko se takva potreba identificira. Aktivnost razmjene informacija se provodi svakodnevno, a službenik za osnaživanje, po potrebi, može takvu aktivnost provoditi više od jednom dnevno.

2.3. Osnaživanje kroz aktivnosti zaštite

2.3.1. Osnaživanje dječaka i mladića kroz aktivnosti zaštite seksualnog i reproduktivnog zdravlja

Aktivnosti seksualnog i reproduktivnog zdravlja, kao aktivnosti zaštite, u centrima za dječake i mladiće bitan su dio mandata UNFPA. Njihov značaj i načini provedbe su opisani u dokumentu: SIGURAN PROSTOR ZA DJEČAKE I MLADIĆE: Smjernice na osnovu humanitarnog odgovora u Bosni i Hercegovini.⁹ Ipak, osim svoje primarne namjene, aktivnosti zaštite seksualnog i reproduktivnog zdravlja doprinose općem osnaživanju dječaka i mladića.

U saradnji s lokalnim domovima zdravlja, urolog posjećuje centar za dječake i mladiće u Bosni i Hercegovini najmanje jednom sedmično. U toku posjeti centru, urolog održava edukativne sesije o temama blisko povezanim s njegovom medicinskom stručnošću. Ove sesije se pripremaju unaprijed i održavaju uglavnom putem PowerPoint prezentacija kao alata za njihovo pravilno izvođenje. Kasnije, dječaci i mladići imaju mogućnost individualnih konzultacija s urologom. Službenik za osnaživanje ima važnu ulogu prije, tokom i nakon ovih sesija.

Bitno je potaknuti učesnike, posebno dječake u adolescenciji, da postavljaju pitanja tokom sesija o zaštiti seksualnog i reproduktivnog zdravlja ili da zaatraže individualne konzultacije. Kako mnogi dječaci i mladići koji su prisutni u Bosni i Hercegovini nikada ranije nisu bili kod urologa i općenito malo znaju o seksualnom i reproduktivnom zdravlju, službenik za osnaživanje im objašnjava važnost sesija i motivira ih na sudjelovanje.

Tokom grupnih sesija, službenik za osnaživanje pojašnjava određene informacije koje je iznio urolog kako bi bio siguran da ih dječaci i mladići razumiju. U slučaju potrebe za medicinskom procjenom ili intervencijom, prijevoz i pratnja, koju osigurava službenik za osnaživanje, moraju biti osigurani i provedeni na vrijeme. Nakon grupnih ili individualnih sesija, službenik za osnaživanje može prikupiti povratne informacije kako bi identificirao i ohrabrio one koji su imali pitanja, ali ih ipak nisu postavili.

Znanje o uslugama zaštite seksualnog i reproduktivnog zdravlja i pristupu odgo-

⁹ Vujović S. i Pezerović Midžić, SIGURAN PROSTOR ZA DJEČAKE I MLADIĆE: Smjernice na osnovu humanitarnog odgovora u Bosni i Hercegovini, UNFPA, 2022.

varajućoj zaštiti može poboljšati život ljudi. Stoga je ključno podići svijest o seksualnom i reproduktivnom zdravlju i srodnim uslugama i osnažiti i informirati dječake i mladiće o ovoj temi. Edukativni program UNFPA osmišljen je s ciljem prevencije stupanja u rane nezaštićene spolne odnose, prevencije maloljetičke trudnoće, ranog otkrivanja raka prostate i liječenja urinarnih infekcija, posljedična nasila od seksualnog i intimnog partnera i spolno prenosivih bolesti, HIV-a i HPV-a.

Sesije osnaživanja treba organizirati odvojeno za dječake i mladiće jer se oni ne bi osjećali ugodno kada bi zajedno sudjelovali na takvim sesijama i zato što su teme koje se odnose na pojedine aspekte seksualnog i reproduktivnog zdravlja relevantne samo za dječake ili samo za mladiće. Sesije o pubertetu i promjenama u tijelu dječaka, naprimjer, treba održavati odvojeno s dječacima zato što bi se mogli sramiti postavljati pitanja ili dijeliti svoja razmišljanja pred starijim muškim osobama. Također treba imati na umu da bi pristup dječacima iz konzervativnijih i tradicionalnijih zemalja trebao biti drugačiji od pristupa drugim dječacima, zato što oni možda nisu toliko otvoreni ni spremni razgovarati o tim temama.

Facilitator treba dobro razumjeti kulturološke, vjerske i tradicionalne osjetljivosti dječaka i mladića te organizirati i provoditi sesije u bezbjednim, sigurnim i ugodnim uvjetima kako bi se korisnici aktivno uključili i izrazili svoje potrebe i pitanja te pružili povratne informacije. Facilitator bi trebao izbjegavati situacije u kojima će se dječaci ili mladići osjećati posramljeno zbog njihovih neobičnih praksi zaštite seksualnog i reproduktivnog zdravlja ili njihovog nivoa razumijevanja i znanja. Kad god je potrebno, facilitator bi trebao razgovarati s dječacima i mladićima pojedinačno i omogućiti im da u povjerenju podijele svoja iskustva. Terminologiju korištenu u toku sesija treba objasniti jednostavnim i razumljivim riječima.

Osim što će moći otici u bolnicu ili dobiti potrebne lijekove, dječaci i mladići će također steći znanje potrebno za zdrav seksualni i reproduktivni život kroz sesije na temu urološkog zdravlja (seksualno prenosive bolesti ili infekcije, urogenitalne infekcije, bolesti testisa, erektilna disfunkcija itd.). Sve su to teme koje dječaci i mladići neće moći povezati s vlastitim zdravstvenim iskustvima, ali će dobiti dragocjene informacije kako bi na vrijeme prepoznali određene zdravstvene probleme koji bi se mogli pojaviti u budućnosti. Potencijalne aktivnosti zaštite seksualnog i reproduktivnog zdravlja su navedene u tabeli u nastavku, dok su neki primjeri navedeni u Prilogu 1 (6.3).

Aktivnosti zaštite seksualnog i reproduktivnog zdravlja	> Svijest o seksualno prenosivim bolestima i infekcijama reproduktivnog trakta i njihovim uzrocima.> Zdravlje i higijena genitalija/anusa.> Metode i svijest o kontracepciji i njenoj važnosti za seksualno reproduktivno zdravlje.> Svijest o pubertetu i promjenama u tijelu dječaka u adolescentnoj dobi.> Svijest o seksualnom odnosu između muškarca i žene.> Sesije na temu planiranja porodice.

2.3.2. Osnaživanje dječaka i mladića kroz aktivnosti edukacije i prevencije rodno zasnovanog nasilja

Rodno zasnovano nasilje je najekstremniji izraz neravnopravnih rodnih odnosa u društvu i jedno od najrasprostranjenijih povreda ljudskih prava. Iako rodno zasnovano nasilje nesrazmjerno pogađa žene i djevojčice, ono također pogađa odrasle muškarce i dječake. Ta zlostavljanja se događaju širom svijeta u kući i u školi, na radnom mjestu i u zajednici.¹⁰ Ipak, rodno zasnovano nasilje se može sprječiti, a obrazovanje i obrazovne institucije mogu odigrati središnju ulogu u njegovom iskorjenjivanju.

Kako se identifikacija rodno zasnovanog nasilja provodi svakodnevno tokom provedbe svih aktivnosti u centrima za dječake i mladiće, edukacija i prevencija rodno zasnovanog nasilja je još jedna zasebna aktivnost koja se provodi u ovim centrima. Ako želimo utvrditi šta rodno zasnovano nasilje predstavlja, možemo primjetiti da je „... rodno zasnovano nasilje fenomen duboko ukorijenjen u rodnoj nejednakosti i on i dalje predstavlja jednu od najznačajnijih povreda ljudskih prava u svim društвima. Rodno zasnovano nasilje je nasilje usmjerenje protiv osobe zbog njenog roda. I žene i muškarci doživljavaju rodno zasnovano nasilje.“¹¹

Muškarci i dječaci u pokretu koji su trenutno u Bosni i Hercegovini uglavnom nisu ranije imali priliku upoznati se s pojmom rodno zasnovanog nasilja i nije rijetkost da nisu svjesni da su preživjeli situacije u kojima je bio prisutan ovaj oblik nasilja. To se događa jer ova populacija nije dovoljno svjesna šta je rodno zasnovano nasilje i u nekim njihovim kulturama se ono smatra normalnim. S obzirom da se mandat UNFPA zasniva na nultoj toleranciji rodno zasnovanog nasilja i da je situacija na terenu pokazala da postoji potreba za edukacijom dječaka i muškaraca o ovoj temi, edukacija o rodno zasnovanom nasilju se mora provoditi s ovom populacijom.

Dječaci i mladići koji posjećuju centre za dječake i mladiće često dolaze iz regija koje su pogodene ratom ili drugim društvenim nesrećama i zato je veća vjerovatnoća da će doživjeti ili su već preživjeli rodno zasnovano nasilje u zemlji porijekla ili tokom migracijskog putovanja nego oni koji žive u etabliranim demokratskim

¹⁰ Fergus, L. van't Rood, R, *Unlocking the potential for change: Education and prevention of Gender-based violence*, 2013.

¹¹ EIGE, *What is gender-based violence?*, 2015. Dostupno na: <https://eige.europa.eu/gender-based-violence/what-is-gender-based-violence>.

društвima. Edukacija o rodno zasnovanom nasilju se sastoji od edukacije dječaka i mladićа o vrstama rodno zasnovanog nasilja. Glavni cilj je upoznati ih s ovim pojmovima, ali i identificirati potencijalne žrtve rodno zasnovanog nasilja i korištenjem već postojećeg referalnog sistema i alata pružiti pomoć osobama u stanju potrebe. Jedna od uloga službenika za osnaživanje je identificiranje preživjele rodno zasnovanog nasilja; međutim, sesije o rodno zasnovanom nasilju vodi voditelj slučajeva rodno zasnovanog nasilja ispred UNFPA, stručnjak koji se bavi ovom problematikom. Voditelj slučajeva rodno zasnovanog nasilja je također odgovoran za poduzimanje dalnjih koraka u vezi s identifikacijom, uključivanjem u osnovne usluge i dalnjom obradom ili upućivanjem preživjelih u drugu organizaciju. Korištenjem postojećih alata, slučaj se otvara u bazi podataka sigurnog centra (GBVIMS: sistem upravljanja informacijama o radno zasnovanom nasilju) i prati njegov napredak. Svišto je reći da su privatnost viktimizirane osobe i njeno dostojanstvo od iznimne važnosti.

Prilikom provođenja ove edukacije, učesnicima je potrebno objasniti koncept rodno zasnovanog nasilja, a zatim i sve vrste nasilja koje postoje, kako prepoznati nasilje i kako reagirati u slučaju da dožive ili svjedoče nasilju. Potencijalne aktivnosti vezane za rodno zasnovano nasilje s dimenzijom osnaživanja su navedene u nastavku, dok je nekoliko njih opisano u Prilogu 1 (6.4).

- Aktivnosti i prevencije rodno zasnovanog nasilja**
- > Edukacija o različitim temama vezanim za rodno zasnovano nasilje (npr. psihičko nasilje, seksualno nasilje, rješavanje problema rodno zasnovanog nasilja, pravna pomoć itd.).
 - > Grupne aktivnosti usmjerene na suošćanje (međusobna podrška).
 - > Integracija u društvo.
 - > Učenje o načinima na koje se mogu zaštитiti.
 - > Prevencija potencijalnog rodno zasnovanog nasilja.
 - > Rizici od rodno zasnovanog nasilja kojima dječaci i mladići mogu biti izloženi tokom migracijskog putovanja.
 - > Sistem podrške u Bosni i Hercegovini i gdje je moguće potražiti podršku.

Nastavni materijal: pribor za pisanje, vizuelna literatura, plakati i video materijal.

Utjecaj: Važno je naglasiti da je jedan od ciljeva educirati preživjele rodno zasnovanog nasilja, osnažiti ih, ali i identificirati one koji bi mogli biti u riziku od rodno zasnovanog nasilja ili su ga preživjeli, ali ga iz određenih razloga ne prepoznao kao nasilje ili nisu spremni razgovarati ni sami potražiti pomoć. Nije neuobičajeno da tokom edukacije shvate da su doživjeli rodno zasnovano nasilje. Naravno, učesnicima se prije početka edukacije kaže da će ukoliko do takve spoznaje dođu tokom edukacije imati priliku razgovarati s voditeljem slučajeva rodno zasnovanog nasilja odmah nakon završetka edukacije ili kad god žele zakazati termin za individualni intervju.

Ukratko, važnost ove edukacije je višestruka. Osim podizanja svijesti o rodno zasnovanom nasilju, učesnici uče i kako se ponašati u slučaju da dožive ili svjedoče rodno zasnovano nasilje. Također se provodi identifikacija potencijalnih žrtava rodno zasnovanog nasilja, a u krajnjem slučaju identificiranim preživjelima se pruža psihosocijalna podrška i druge potrebne usluge. Na kraju, podizanjem njihove svijesti i informiranjem o rizicima kojima mogu biti izloženi tokom svog migracijskog putovanja, adolescenti i mladići se osnažuju i mogu lakše prepoznati takve rizike i djelovati u skladu s tim kako bi se zaštitili i sprječili moguće nasilje.

2.3.3. Osnaživanje dječaka i mladića kroz aktivnosti psihosocijalne podrške (individualne i grupne aktivnosti)

Pojam „psihosocijalni“ se odnosi na dinamičan odnos između psihološke i socijalne dimenzije osobe. Psihološka dimenzija uključuje unutarnje, emocionalne i misaone procese, osjećaje i reakcije, dok socijalna dimenzija uključuje odnose, porodicu i mrežu zajednice, društvene vrijednosti i kulturne prakse. Psihosocijalna podrška se odnosi na aktivnosti kojima se rješavaju i psihološke i socijalne potrebe pojedinaca, porodica i zajednica.¹²

Specijalizirane, ciljane, dobro prilagođene aktivnosti zaštite mentalnog zdravlja i pružanja psihosocijalne podrške preživjelim rodno zasnovanog nasilja su spasenosna usluga. UNFPA je prepoznao potrebu za davanjem prioriteta pružanju sveobuhvatnih psihosocijalnih usluga, koje uključuju aktivnosti primjerene dobi, promoviranje pozitivnih mehanizama suočavanja, otpornosti i samopoštovanja, kao i ciljanu specijaliziranu podršku vođenju slučajeva i savjetovanje. Nesklonost traženju psihološke podrške proizlazi iz duboko ukorijenjenih kulturoloških faktora; stoga se ranjive populacije boje izloženosti i posljedične stigmatizacije i srama ako njihova porodica ili zajednica saznavaju da se oslanjaju na ovu vrstu podrške. Osoblje UNFPA je također primijetilo da članovi porodice (očevi i braća) često zabranjuju ženama i djevojčicama da traže stručnu psihološku podršku.¹³

Dječaci i mladići u pokretu vrlo često ne žele ili ne mogu razgovarati o teškim iskustvima koja su preživjeli u zemlji porijekla, tokom putovanja, kao ni o problemima s kojima se trenutno suočavaju. Stoga je s njima potrebno izgraditi odnos povjerenja. Ponekad sve što možete učiniti je saslušati njihovu priču i imati razumijevanja. U većini slučajeva, preživjeli rodno zasnovanog nasilja imaju potrebu za psihosocijalnom podrškom kako bi prevladali traumatično iskustvo. Psihološka podrška osobama koje su preživjele rodno zasnovano nasilje može biti individualnog karaktera. U tom slučaju, voditelj slučaja rodno zasnovanog nasilja ili stručnjak za mentalno zdravlje i psihosocijalnu podršku dogovara termin s preživjelim rodno zasnovanog nasilja i vodi sesiju savjetovanja. Istovremeno, postoje i grupni oblik psihosocijalne podrške. Takvu grupu može u potpunosti voditi voditelj slučaja rodno zasnovanog nasilja ili stručnjak za mentalno zdravlje i psihosocijalnu podršku ili je mogu zajednički voditi gore spomenuti facilitatori. Kada stručnjak facilitira proces, on samo usmjerava tok razgovora, a učesnicima daje priliku da međusobno razmijene svoje probleme i da jedni drugima upute riječi podrške. S obzirom da svaka osoba najbolje poznaje svoj problem, tokom individualnih ili grupnih aktivnosti psihosocijalne podrške nužan je odnos poštovanja, međusobnog povjerenja i svijesti.

Sudeći prema iskustvima u Bosni i Hercegovini, muška populacija kojoj je potrebna psihološka podrška nerado pristaje na ovaj oblik podrške izvan centra za dječake i mladiće ili zelene zone. Ipak, psihološka podrška u centru za dječake i mladiće se pokazala ključnom, jer osobe koje su preživjele nasilje vrlo često ne pristaju na svoje upućivanje drugim agencijama. Postoji nekoliko razloga za to. Prvi je da ne žele iznova otkrivati iskustvo rodno zasnovanog nasilja različitim ljudima, a drugi je da su stekli povjerenje u osoblje UNFPA u centru za dječake i mladiće i očekuju da će im u centru UNFPA, uz već postojeće usluge, biti pružena i psihosocijalna podrška. Navedeni razlozi su doveli do toga da je psihološka podrška muškoj populaciji u centrima za dječake i mladiće usmjerena na preživjele rodno zasnovanog nasilja i one u riziku, dok je psihološka podrška namijenjena ženskoj populaciji obuhvatila sve žene i djevojke u dobi od 15 i više godina.¹⁴

Prema našim iskustvima, najpotrebnije i najučinkovitije aktivnosti podrške mentalnom zdravlju i psihosocijalne podrške su: 1) psihoterapijske sesije i 2) edukativne sesije.

Psihoterapijske sesije: Podržavaju mentalno zdravlje mladića i pomažu im da se nose sa svojim problemima. Psiholog i psihoterapeut u centru za dječake i mladiće organiziraju tri vrste sesija: individualne, grupne i edukativne sesije.

Okvir 6.

Refleksije člana osoblja

centra za dječake

i mladiće

„Iskustvo nam pokazuje da se na individualne psihoterapijske sesije i psihoterapijska savjetovanja uglavnom odlučuju mladići jer se na taj način najviše opuštaju i najspremniji su podijeliti svoja iskustva. Nadalje, rado sudjeluju u psihološkoj edukaciji o određenim temama, kao što su asertivna komunikacija, zdrav stil života i utjecaj takvih navika na psihološku i fiziološku dobrobit.“

¹² What is psychosocial support? Dostupno na: <https://papyrus-project.org/what-is-psychosocial-support/>.

¹³ Pezerovic Midzic, Support provided to Women and Youth at Risk in the UNFPA Humanitarian Response in Bosnia and Herzegovina 2018-2022: Successes, Lessons Learned and Systems Built, UNFPA Bosnia and Herzegovina, 2022.

¹⁴ Ibid.

Nastavni materijal i pribor: radne bilježnice, bijeli i papir u boji za grupne aktivnosti, grafitne i druge olovke, makaze, ljeplilo, video materijali i dr.

Utjecaj: Aktivnosti psihosocijalne podrške imaju pozitivan učinak na fizičko i mentalno zdravlje osobe, ali i na njene socijalne vještine i tehnike. Tokom ovih sesija, učesnici imaju priliku naučiti razne metode suočavanja sa stresom i drugim životnim problemima. Također im one pomažu u održavanju dobrog fizičkog i mentalnog zdravlja, korištenju mehanizama suočavanja i otpornosti u teškim vremenima, društvenom povezivanju i povećanju osjećaja sigurnosti i nade. Sve to dodatno osnažuje mušku populaciju.

- Aktivnosti psihosocijalne podrške**
- > Poticati i jačati podršku zajednice i porodice.
 - > Grupne aktivnosti fokusirane na emocije (učenje o emocijama, davanje primjera svakoj grupi).
 - > Povezanost između misli, emocija, ponašanja i fizioloških reakcija.
 - > Rješavanje osnovnih potreba na participativan, siguran i društveno primjerjen način.
 - > Nenasilna i asertivna komunikacija.
 - > Razumjeti interakciju između nasljeđa i okoliša i potrebu poštivanja svačijeg sistema vrijednosti i mišljenja.
 - > Načini nošenja sa stresom itd.

3. Naučene lekcije i savjeti za korisnike

3.1. Opći savjeti za facilitaciju

* Facilitatori trebaju biti adekvatno upoznati s temama koje namjeravaju obrađivati tokom sesije.

* Prije postavljanja bilo kakvih pitanja lične prirode, facilitator treba biti spremna podijeliti vlastita životna iskustva kako bi uključio dječake i mladiće u konverzaciju i diskusiju.

* Facilitatori trebaju imati razumijevanja i strpljenja prilikom provođenja aktivnosti zato što postoje osobe kojima će biti potrebna dodatna objašnjenja ili se zbog jezične ili neke druge barijere ne mogu izraziti.

* Facilitatori bi trebali stvoriti opuštenu atmosferu u svom radnom prostoru tako što će za učesnike osigurati (ako je moguće) kafu/čaj ili slatkiše.

* Facilitatori trebaju uvijek predstaviti sebe i svoje kolege i detaljno objasniti rad centara za dječake i mladiće ako ima novoprivajljenih dječaka i mladića.

* Facilitatori bi trebali zamoliti dječake i mladiće da na kraju svake sesije iznesu povratne informacije (gdje je to primjenjivo).

* Facilitatori bi trebali izbjegavati razgovor o osjetljivim temama s dječacima i mladićima kada su zaposlenici drugih organizacija prisutni ili u blizini.

* Ako u centru za dječake i mladiće nema službenog prevoditelja, tada bi dječak ili mladić koji je vješt u engleskom i voljan pružiti pomoć u prijevodu bio od velike pomoći tokom određenih aktivnosti jer bi on mogao prevoditi onima koji ne razumiju engleski jezik tako dobro. Međutim, ovom treba pristupiti s oprezom kako bi se izbjegla bilo kakva mogućnost da osoba koja prevodi mora prevesti opis teških iskustava, traumatičnih događaja ili bilo čega što bi je moglo traumatizirati, retraumatizirati ili samog „prevoditelja“ dovesti u stresnu situaciju. Ovo je posebno važno u radu s dječacima u adolescentnoj dobi.

* Koristite „aktivnosti za podizanje energije“. Ovo je posebno važno u radu s dječacima u adolescentnoj dobi. Sesije za dječake u pokretu, kao i druge neformalne edukativne sesije, trebale bi uključivati neku vrstu aktivnosti za podizanje energije. One su dobar oblik pripreme jer doprinose koheziji grupe, opuštaju učesnike i motiviraju ih za nadolazeću temu.

* Prilikom izvođenja časova stranog jezika važna je početna procjena sposobno-

sti čitanja i pisanja učesnika.

* Nemojte im davati olovke da pišu niti tražiti od njih da pišu na tabli prije nego što procijenite njihove vještine zato što postoji mogućnost da ne znaju pisati.

* Prilikom podjele radnog materijala, važno je kombinirati slike i riječi kako se članovi grupe koji ne znaju čitati ne bi obeshrabrili.

* Tokom provedbe svih sesija i aktivnosti, neophodna je kontinuirana podrška osoblja, jer su učesnici u većini slučajeva pod stresom i lako odustaju.

* Na praktičnim radionicama je potrebno voditi učesnike korak po korak budući da se pokazalo da se boje i da su skloni bježanju od nepoznatog.

Sve stručne intervencije su usmjerene na jedan određeni cilj, bez obzira da li se radi o nekom predmetu ili ljudskom biću.¹⁵ Osoblje koje radi s dječacima i mladićima u pokretu mora posjedovati niz kvaliteta. Jedna od prvih kvaliteta svakog profesionalca koji radi s ovom populacijom mora biti motivacija. Osim motivacije, potrebno je da osoblje posjeduje znanje i obrazovanje iz relevantnih nauka

za rad s ljudima (psihologija, psihoterapija, socijalni rad, socijalna pedagogija, andragogija i druge društvene nukve). Profesionalci koji rade s ljudima u pokretu moraju posjedovati i etičke vrijednosti, kao što su sposobnost razumijevanja, poštovanje, odgovornost, nediskriminacija i tolerancija.

Važni faktori o kojima ovise procjena i određivanje ciljeva u grupnom radu su aktivno slušanje onoga što učesnici grupe govore, pažljivo promatranje reakcija

* Facilitatori bi trebali zamoliti dječake i mladiće da na kraju svake sesije iznesu povratne informacije (gdje je to primjenjivo).

* Facilitatori bi trebali izbjegavati razgovor o osjetljivim temama s dječacima i mladićima kada su zaposlenici drugih organizacija prisutni ili u blizini.

* Ako u centru za dječake i mladiće nema službenog prevoditelja, tada bi dječak ili mladić koji je vješt u engleskom i voljan pružiti pomoć u prijevodu bio od velike pomoći tokom određenih aktivnosti jer bi on mogao prevoditi onima koji ne razumiju engleski jezik tako dobro. Međutim, ovom treba pristupiti s oprezom kako bi se izbjegla bilo kakva mogućnost da osoba koja prevodi mora prevesti opis teških iskustava, traumatičnih događaja ili bilo čega što bi je moglo traumatizirati, retraumatizirati ili samog „prevoditelja“ dovesti u stresnu situaciju. Ovo je posebno važno u radu s dječacima u adolescentnoj dobi.

* Koristite „aktivnosti za podizanje energije“. Ovo je posebno važno u radu s dječacima u adolescentnoj dobi. Sesije za dječake u pokretu, kao i druge neformalne edukativne sesije, trebale bi uključivati neku vrstu aktivnosti za podizanje energije. One su dobar oblik pripreme jer doprinose koheziji grupe, opuštaju učesnike i motiviraju ih za nadolazeću temu.

* Prilikom izvođenja časova stranog jezika važna je početna procjena sposobno-

* Dječaci i mladići koji se odluče otvoriti i govoriti o osjetljivim temama moraju biti uvjereni da će **službenik s kojim su razgovarali čuvati sve informacije koje iznesu kao povjerljive** i da se samo uz njihov pristanak i pristanak njihovih statutarja (ako su maloljetnici) mogu takve informacije proslijediti dalje, ako postoji potreba za intervencijom zaposlenih u nekoj drugoj međunarodnoj organizaciji.

* Tokom provedbe svih sesija i aktivnosti, neophodna je kontinuirana podrška osoblja, jer su učesnici u većini slučajeva pod stresom i lako odustaju.

* Na praktičnim radionicama je potrebno voditi učesnike korak po korak budući da se pokazalo da se boje i da su skloni bježanju od nepoznatog.

Facilitatori trebaju biti **oprezni kada razgovaraju o osjetljivim temama** s dječacima i mladićima. Potrebno je da **iste teme budu prilagođene svim kategorijama posjetitelja centra za dječake i mladiće**, a posebno dječacima i adolescentima

bez pratnje i odvojenim od roditelja. Kada se govor o osjetljivim temama, potrebno je pažljivo birati riječi i pratiti reakcije učesnika ili sagovornika kako bi se prepoznalo da li je i kada nekome neugodno slušati. Vokabulara facilitatora moraju posjedovati i etičke vrijednosti, kao što su sposobnost razumijevanja, poštovanje, odgovornost, nediskriminacija i tolerancija.

Važni faktori o kojima ovise procjena i određivanje ciljeva u grupnom radu su aktivno slušanje onoga što učesnici grupe govore, pažljivo promatranje reakcija

* Facilitatori bi trebali zamoliti dječake i mladiće da na kraju svake sesije iznesu povratne informacije (gdje je to primjenjivo).

* Facilitatori bi trebali izbjegavati razgovor o osjetljivim temama s dječacima i mladićima kada su zaposlenici drugih organizacija prisutni ili u blizini.

* Ako u centru za dječake i mladiće nema službenog prevoditelja, tada bi dječak ili mladić koji je vješt u engleskom i voljan pružiti pomoć u prijevodu bio od velike pomoći tokom određenih aktivnosti jer bi on mogao prevoditi onima koji ne razumiju engleski jezik tako dobro. Međutim, ovom treba pristupiti s oprezom kako bi se izbjegla bilo kakva mogućnost da osoba koja prevodi mora prevesti opis teških iskustava, traumatičnih događaja ili bilo čega što bi je moglo traumatizirati, retraumatizirati ili samog „prevoditelja“ dovesti u stresnu situaciju. Ovo je posebno važno u radu s dječacima u adolescentnoj dobi.

* Koristite „aktivnosti za podizanje energije“. Ovo je posebno važno u radu s dječacima u adolescentnoj dobi. Sesije za dječake u pokretu, kao i druge neformalne edukativne sesije, trebale bi uključivati neku vrstu aktivnosti za podizanje energije. One su dobar oblik pripreme jer doprinose koheziji grupe, opuštaju učesnike i motiviraju ih za nadolazeću temu.

* Prilikom izvođenja časova stranog jezika važna je početna procjena sposobno-

* **Centar za dječake i mladiće je smješten u privremenom prihvatnom centru:** Kada se pokušava doprijeti do što većeg broja dječaka i mladića, lokacija centra za dječake i mladiće u privremenom prihvatnom centru je također jedan od ključnih aspekata njegovog uspješnog rada. Ako se centar za dječake i mladiće nalazi na određenoj udaljenosti ili ako je izvan parametra u kojem se dječaci i mladići kreću u svakodnevnom životu u privremenom prihvatnom centru, cenu

3. Jazovi i izazovi

* **Centar za dječake i mladiće je smješten u privremenom prihvatnom centru:**

Kada se pokušava doprijeti do što većeg broja dječaka i mladića, lokacija centra za dječake i mladiće u privremenom prihvatnom centru je također jedan od ključnih aspekata njegovog uspješnog rada. Ako se centar za dječake i mladiće nalazi na određenoj udaljenosti ili ako je izvan parametra u kojem se dječaci i mladići kreću u svakodnevnom životu u privremenom prihvatnom centru, cenu

¹⁵ Petrović, D. Sedmak, T. Ćorić, B (2008). Metode grupnog socijalnog rada, Beograd.

Obično su neki dječaci i mladići skloni tome da se povlače ili srame kada ih pozovemo da sudjeluju na sesiji o seksualnom i reproduktivnom zdravlju. Nakon što detaljno objasnimo koja je svrha sesije o seksualnom i reproduktivnom zdravlju i koja je uloga urologa, ponekad je odgovor jednostavno: „Dobro sam i nemam nikakvih problema s tim“. Međutim, službenici objašnjavaju da je čak i kada je osoba zdrava i nema zdravstvenih problema uvijek preporučljivo da sudjeluje i posluša šta doktor ima za reći jer će informacije koje se saznaju na sesiji o seksualnom i reproduktivnom zdravlju biti dragocjene kasnije u životu (održavanje dobre higijene, prepoznavanje prvi znakova neke bolesti, prevencija spolno prenosivih bolesti itd.). Nakon dodatnog objašnjenja, mnogi se odluče da sudjeluju. Na osnovu dobivenih povratnih informacija možemo zaključiti da je sesija uspješna i da ima svoju svrhu.

Okvir 7.

Pozivanje dječaka i mladića da sudjeluju na sesijama na temu seksualnog i reproduktivnog zdravlja

trom za dječake i mladiće neće biti obuhvaćen onaj broj dječaka i mladića koji bi potencijalno mogao biti obuhvaćen da im je lokacija centra pristupačna.

Dva centra za dječake i mladiće na različitim lokacijama u Bosni i Hercegovini naglašavaju važnost lokacije. Jedan centar je smješten na ulazu u privremeni prihvatni centar i stoga su ga dječaci i mladići mogli vidjeti odmah po ulasku. To je rezultiralo velikim brojem učesnika tokom provedbe aktivnosti, a bilo je i lako objasniti lokaciju onima koji ga možda nisu primijetili. S druge strane, drugi centar za dječake i mladiće se nalazi na platou koji niko nije koristio i stoga je privukao malu pažnju u privremenom prihvatnom centru. To se također pokazalo kao problem tokom aktivnosti „dijeljenja informacija“ kada je mladićima bilo teško objasniti lokaciju centra zbog njegove udaljenosti. Nakon dobivenih povratnih informacija od mladića i nakon daljnje procjene, jedinice centra za dječake i mladiće su premještene na plato gdje se također nalaze smještajne jedinice. To je rezultiralo povećanjem broja učesnika tokom aktivnosti u centru za dječake i mladiće.

*** Aktivnosti drugih organizacija u privremenom prihvatnom centru:** Vremenski raspored aktivnosti koje provode druge međunarodne organizacije ponekad se preklapa s rasporedom centra za dječake i mladiće, što rezultira malim brojem učesnika na nekim aktivnostima centra. Koordinacija između svih humanitarnih agencija je ključna kako bi se osiguralo da nema preklapanja ni duplicitiranja aktivnosti. Poštivanje dogovora među agencijama još je jedan važan aspekt.

*** Jezične barijere:** Mnogi dječaci i mladići koji odluče posjetiti centre za dječake i mladiće i službenici koji rade u tim centrima suočavaju se s jezičnim barijerama koje ponekad otežavaju ispravnu realizaciju aktivnosti. Uzimajući u obzir veliki broj različitih kultura i zemalja iz kojih dolaze migranti i izbjeglice u Bosnu i Hercegovinu, ponekad je teško osigurati prisustvo svih jezika, kao što su kirundi jezik, koji se govori u Burundiju, tigrinski jezik, koji se govore Somalijci, i amharski

na jednoj aktivnosti imamo grupu koju, s jedne strane, čine visokoobrazovani ljudi, a sa druge strane, ljudi bez ikakvog obrazovanja. Facilitator mora voditi računa da uravnoteži ovaj jaz i pokuša prilagoditi temu danoj situaciji.

3.4. Priče o osnaživanju iz Bosne i Hercegovine

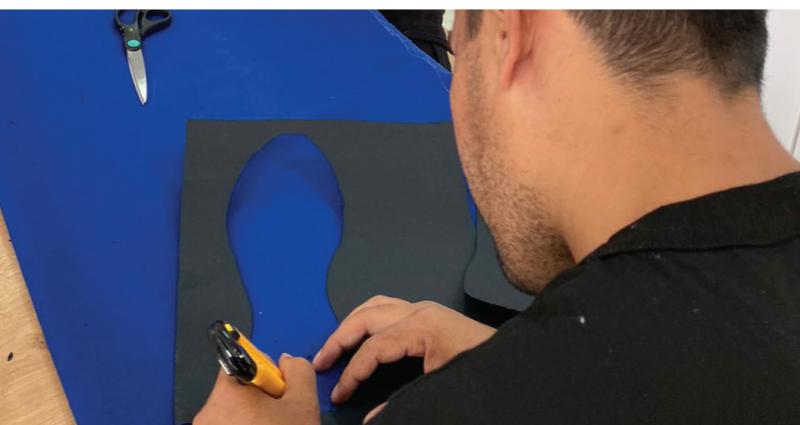
3.4.1. Bosco, 17 godina

Bosco je došao u privremeni prihvatni centar prije nekoliko mjeseci. Kaže da strastveno voli prodaju i dizajniranje odjeće i obuće i da svoju budućnost nije mogao graditi u svojoj domovini.

„Bio sam jako dobar u tome, ali da sam tako nastavio, znam da ne bih uspio. Jako mi nedostaje, pogotovo jer ovde nemam posao. Radionice u centru za dječake i mladiće za razvoj životnih vještina su nešto u čemu jako uživam. Kada dođem u ovaj centar, doznam neke informacije koje prije nisam znao i proširim svoje znanje o raznim temama.“

Bosco kaže da UNFPA tim pomaže i njemu i njegovim prijateljima.

„Ovdje dolazim svaki dan, kada imam slobodnog vremena, jer znam da će, ako dođem ovde, dobiti mnogo stvari i pomoći će mi barem jedan član tima UNFPA. Oni me savjetuju kako da nastavim svoj životni put, pomažu mi oko mnogih problema, savjetuju me kako da se razvijam kao osoba i kako da razvijam svoje znanje i koristim vještine koje već posjedujem.“

3.4.2. Hamza, 21 godina

Hamza je u pokretu posljednje dvije godine. Kaže da je njegova majka bila protiv njegove odluke da napusti zemlju, ali da je odlučan osigurati svojoj porodici sredstva za život. Otac mu je umro kada je imao četiri godine, a kako bi pomogao porodici, Hamza je vrlo mlad postao zavarivač.

„Bio sam prisiljen raditi jer su moja dva brata osobe s invaliditetom, a ja sam jedini koji je mogao raditi i izdržavati porodicu.“

Po dolasku u privremeni prihvatni centar, Hamza je upoznao tim UNFPA i počeo predstavljanje aktivnosti na način kojim će se uzeti u obzir taj faktor. Potrebno je prilagoditi oblik izlaganja stepenu obrazovanja učesnika. Ponekad se dogodi da

„Nisam znao pisati ni govoriti engleski. Svaki dan boravka u centru, tri mjeseca,

učio sam pisati i govoriti engleski, zapravo dosta dobro. Kad me pitaju što znači 'poseban', kažem im da je učenje engleskog posebno."

Engleski je jezik koji se uobičajeno govorи u mnogim zemljama širom svijeta i njegovim učenjem Hamza sada može iskoristiti još više prilika, upoznati i razgovarati s više ljudi i nastaviti svoje obrazovanje negdje drugdje.

"Za mene je boravak u centru UNFPA za dječake i mladiće prekrasno iskustvo jer sam osim učenja jezika prepoznao važnost učenja o seksualnom i reproduktivnom zdravlju, što će mi koristiti u budućem porodičnom životu, i radionica za razvoj životnih vještina koje će moći primijeniti u svom životu. Najvažnija činjenica je da mi je UNFPA vratio osmijeh na lice i pomogao da se nosim s teškim i ranjivim trenucima s kojima sam se suočio tokom putovanja, koje je najteži period mog života."

3.4.3. Gustave, 17 godina

Gustave je u privremenom prihvatnom centru već nekoliko mjeseci, čak je tokom svog boravka stekao nekoliko prijatelja među drugim migrantima i izbjeglicama. Što je redovnije moguće, Gustave se sa svojim prijateljima pridružuje aktivnosti u UNFPA. Ono što se ističe u njegovoj priči je da on ne razmišlja samo o tome kako mu te aktivnosti mogu koristiti, već primjećuje kako one utječu na druge migrante i izbjeglice koji ih pohađaju.

"Aktivnosti za koje mogu reći da su mi najviše pomogle su grupne aktivnosti, poput stolnog tenisa, muzike. To jako pomaže jer nas opušta, čak se i ja osjećam kao da sam s prijateljima, a ne u centru. To je ono što jako cijenim i volim i samo bih želio da tako nastavite, jer ove aktivnosti nisu važne samo meni nego i drugima. Način na koji pristupate nekome i pokušavate razgovarati s njim i započeti razgovor bez da ga, da tako kažemo, umanjujete. Važan mi je taj tim UNFPA, s kim god razgovaraju, imaju na umu kako se ta osoba osjeća, slušaju i vrlo su obzirni. To me motivira da i sam budem takav, da pomažem drugima, da općenito budem bolja osoba."

3.4.4. Ali, 23 godine

Unatoč tome što je preživio nekoliko neugodnih situacija i suočio se s rasistički nastrojenim osobama i osobama punim predrasuda, Ali je ostao optimističan i naučio je cijeniti delikatne stvari u životu. Iako je radio kao ispitivač rude u svojoj domovini, osmijeh mu je postao veći kada je pokazao malu posudu s ručno izrađenim ružama od papira i tkanine.

"Napravio sam to, ovdje u centru za dječake i mladiće, s timom UNFPA. Stvarno uživam u kreativnoj sesiji jer nam omogućava da nešto napravimo vlastitim rukama i to je prekrasno. To je također velika distrakcija, kad okupiram svoje ruke, okupiram i svoj um... Ne razmišljam o prošlosti i ne brinem o budućnosti, samo proizvodim umjetnost s onim što imam u rukama."

Rad na ispitivanju zemlje može uključivati korištenje ruku, ali to je potpuno drugačije od šarenog papirnatog cvijeća koje je držao u rukama. Ipak, ovo dokazuje da, iako su neke stvari drugačije, to ih ne čini manje lijepim ni ljepšim od drugih. Ali je pokazao veliki talent tokom kreativnih sesija u centru, ali kaže da u budućnosti želi raditi ono što je radio i prije.

"Uživam učiti o okolišu i želim svojim radom i dalje pomagati okolišu. To je moji način vraćanja društvu."

4. Preporuke

Sljedeće preporuke su korisne za ostvarivanje punog potencijala centara za dječake i mladiće.

* **Prevoditelji:** Često se službenici bore tokom provedbe određenih aktivnosti zbog jezične barijere (kao što je spomenuto u prethodnom paragrafu). Bilo bi korisno imati prevoditelje s jezičnim vještinama koje odgovaraju većini jezika ili jeziku/jezicima koji su najzastupljeniji u privremenom prihvatnom centru. Ipak, to je prilično izazovno zbog demografskih promjena u privremenim prihvatnim centrima. Razlog je taj što je u ovom trenutku većina korisnika privremenih prihvatnih centara iz Pakistana, ali tokom sljedećeg mjeseca većina bi mogla biti iz Gane.

* **Psihološki nadzor:** Ovo je nešto vrlo korisno za dobrobit i psihološko stanje zaposlenih u centrima za dječake i mladiće. Redovne konzultacije s psihologom moguće bi sprječiti potencijalne probleme za osoblje, budući da rad u takvom okruženju i postupanje u stresnim situacijama/događajima može uzrokovati psihičku štetu. Osim grupnih seansi, kroz takav nadzor bi se osoblju također trebala ponuditi prilika za individualne konzultacije, koje mogu rezultirati iskrenijom i otvorenijom komunikacijom.

* **Letci s opisom aktivnosti:** Praksa je pokazala da se letcima povećava broj učesnika aktivnosti u centrima za dječake i mladiće. Po dolasku i registraciji u privremenom prihvatnom centru, dječaci i mladići trebaju biti upoznati ne samo s radom centara UNFPA za dječake i mladiće, nego i s radom svih drugih međunarodnih organizacija u privremenim prihvatnim centrima. Letci s opisom aktivnosti su izvrstan način upoznavanja dječaka i mladića s radom svih uključenih.

* **Upitnik za prikupljanje povratnih informacija:** On bi bio vrlo koristan zato što bi učesnici mogli dati povratne informacije (u fizičkom obliku) nakon svake ili određene sesije. Ove povratne informacije su korisne za povećanje kvalitete usluga i učesnici bi trebali biti svjesni da se njihova mišljenja uzimaju u obzir u radu centra za dječake i mladiće. Obrazac koji se koristi treba biti jednostavan i svima razumljiv. Primjeri obrazaca za prikupljanje povratnih informacija nalaze se u Prilogu 2.

5. Bibliografija

1. Arendt, J.N., Bolvig, I., Foged, M., Hasager, L. and Peri. G. (2021). *Language Training and Refugees' Integration*. 2.
2. Engender Health and the United Nations Population Fund (2017). *Engaging men in sexual and reproductive health and rights, including family planning: Why using a gender lens matters*. New York. Dostupno na: www.engenderhealth.org/pubs/gender/gender-toolkit/.
3. EIGE (2015). *What is gender-based violence?* Dostupno na: <https://eige.europa.eu/gender-based-violence/what-is-gender-based-violence>.
4. Fergus, L. van't Rood, R. (2013). *Unlocking the potential for change: Education and prevention of Gender-based violence*.
5. Global Protection Cluster Working Group (2010). *Handbook for the Protection of Internally Displaced Persons*, pp.168-169.
6. Petrović, D. Sedmak, T. Čorić, B. (2008). *Metode grupnog socijalnog rada*, Belgrade.
7. Thomson, R. Georgalis, A. (2019). *Boys On The Move Handbook*. 2.
8. WHO Sports and Health Programme. Preuzeto sa www.who.int/initiatives/sports-and-health.
9. UNFPA, *Sexual & reproductive health* (2022). "Sexual & reproductive health". Dostupno na: www.unfpa.org/sexual-reproductive-health#summery105860.
10. Vujošić, S and Pezerović Midžić (2022). *BOYS AND YOUNG MEN SAFE SPACES: A guidance note based on the humanitarian response in Bosnia and Herzegovina*, UNFPA. Dostupno na: https://ba.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa_bym_guidance_web_fin.pdf.
11. Wiemann, J. (2003). *Handbook of communication and social interaction skills ix*.
12. What are the real reasons behind Bosnia's migrant crisis? Dostupno na: www.euronews.com/my-europe/2021/01/19/what-are-the-real-reasons-behind-bosnia-s-migrant-crisis-bihac.

6. Prilozi

Prilog 1.

6.1. Primjeri sa časa jezika

Dijelovi tijela

Materijal: listovi papira, olovke, bijela tabla i flomasteri za bijelu tablu.

Aktivnost počinje tako što službenik objašnjava da će navesti sve dijelove tijela i na engleskom i na bosanskom/srpskom/hrvatskom jeziku. Službenik crta mušku figuru na tabli i zamoli učesnike da učine isto na svojim listovima papira. Počevši od glave prema petama, nazivi i karakteristike svih dijelova tijela su napisani na tabli. Nakon što završe ovaj zadatak, od učesnika se traži da nazive pročitaju naglas i tako uvježbaju izgovor i obogate svoj vokabular.

Gotovo svi dječaci i mladići imaju određeno znanje engleskog jezika; međutim, ova lekcija je dragocjena jer mali broj njih zna nazive svih dijelova tijela i, naročito, dodatno objašnjenje i predstavljanje dijelova tijela na bosanskom/srpskom/hrvatskom jeziku je također nešto što im može biti od koristi.

Članovi u engleskom jeziku: a, an, the

Materijal: listovi papira, olovke, bijela tabla i flomasteri za bijelu tablu.

Ova lekcija se provodi kada službenik primjeti da u centru za dječake i mladiće ima onih s naprednim nivoom govornog engleskog jezika. Iako možda posjeduju određeno znanje jezika, mnogi od njih imaju problema s upotrebom članova. Korišteći bijelu tablu, službenik detaljno objašnjava razliku između članova i kako i gdje se svaki od njih koristi. Nakon objašnjenja, službenik izvodi vježbe s rečenicama u kojima učesnici trebaju napisati odgovarajući član (po potrebi se daje dodatno objašnjenje).

6.2. Primjeri sa tematske sesije

Kulturološke razlike

Materijal: laptop/projektor.

Budući da dječaci i mladići dolaze iz različitih zemalja i različitih dijelova svijeta, ova se aktivnost pokazala vrlo zanimljivom i korisnom jer smo u mogućnosti razgovarati i raspravljati o različitim kulturama, religijama i običajima. Ovisno o zemlji porijekla, od učesnika se traži da govore o nečemu zanimljivom što je specifično za njihovu kulturu (odjeća, ples, hrana itd.). Službenik se također uključuje u ovu aktivnost dajući svoje primjere. Aktivnost je dodatno obogaćena predstavljanjem tih kulturnih razlika na laptopu ili pomoću projektor-a.

Aktivnost je namijenjena opuštanju učesnika i poticanju na razgovor i razmjenu vlastitih pogleda na navedene aspekte života.

Opasnosti u mom okruženju

Materijal: laptop/projektor.

Budući da migranti i izbjeglice nisu upoznati s mogućim opasnostima u Bosni i Hercegovini, cilj aktivnosti je omogućiti im da razumiju područje, njegovu klimu, moguće opasnosti s kojima se mogu susresti u šumama itd. Tokom obavljanja ove aktivnosti, službenik koristi projektor kako bi prikazao ilustracije onoga što bi za njih moglo biti štetno. Te opasnosti dolaze od životinja (zmiјa, vukova i medvjeda), biljaka poput lokalno poznate žare ili otrovnih gljiva. Još jedna potencijalna opasnost za dječake i mladiće na koju treba obratiti pažnju dok hodaju neoznačenim stazama su mine i neeksplodirana ubojita sredstva. Pokazujući ilustracije svake od navedenih potencijalnih opasnosti, službenik podiže njihovu svijest i time eventualno spašava dječake i mladiće od određene opasnosti.

Napomena: Jedan primjer koliko dječaci i mladići nisu svjesni ovog područja je činjenica da ponekad pitaju da li u šumama ove zemlje žive lavovi ili tigrovi.

6.3. Osnaživanje kroz sesije o seksualnom i reproduktivnom zdravlju

Urogenitalne infekcije

Materijal: laptop/projektor.

Sesija se uvodi objašnjenjem da su urogenitalne infekcije, nakon infekcija disajnog sistema, najčešće infekcije. Objašnjava se da fizičke razlike znače da su žene sklonije ovakvim infekcijama, ali da i muškarci mogu dobiti ovu vrstu infekcije, posebno migranti i izbjeglice koji tokom putovanja često provode noći na otvorenom i piju vodu iz nepouzdanih izvora. Ilustracijama se objašnjava razlika između muškog i ženskog urogenitalnog trakta.

Sesija se nastavlja objašnjenjem uobičajenih simptoma infekcije: bolno mokrenje, stalna potreba za korištenjem toaleta, male količine urina, tragovi krvi u urinu i povišena temperatura. Učesnicima se pomoću ilustracija također objašnjava da boja njihovog urina također može biti jedan od znakova potencijalnog problema, naime što je tamniji to je veća mogućnost infekcije.

Zatim se učesnicima govori šta trebaju izbjegavati, a šta prakticirati kako bi očuvali zdravlje svog urogenitalnog trakta. Začinjena hrana, alkohol, mokro donje rublje/gačice i duge vožnje biciklom stvari su koje mogu naškoditi, dok voće (bočasto voće) i pijenje puno vode, kao i korištenje zaštite tokom spolnog odnosa mogu očuvati urogenitalno zdravlje.

Sljedeći dio sesije bavi se bakterijom Escherichia coli, koja je glavni uzročnik ove infekcije. Zatim se učesnicima objašnjava proces liječenja urogenitalne infekcije (uzorak urina za analizu, ultrazvuk mokraćnih puteva, uzorci krvi, a u slučaju da sve to nije dovoljno, obavezan je CT).

Kao i uvek, učesnici se potiču da razgovaraju s doktorom u slučaju da imaju sličnih zdravstvenih problema. Kao što je već spomenuto, ova vrsta infekcije često se javlja kod dječaka i mladića u pokretu zbog njihovih životnih okolnosti.

6.4. Osnaživanje dječaka i mladića kroz edukaciju o rodno zasnovanom nasilju

Aktivnost osnaživanja – „Rodno zasnovano nasilje“

Edukacija se provodi tako da se učesnicima na samom početku objasni pojам rodno zasnovanog nasilja, a zatim im se postavlja pitanje kako shvataju temu i od njih se traži da navedu primjer. Edukacija je interaktivna i vodi je facilitator, ali učesnici imaju pravo postavljati pitanja i davati komentare, poštujući pravila grupe. Na kraju edukacije, učesnici daju povratne informacije i upoređuju ono što su rekli na početku s onim što su naučili.

Primjer radionice: Učesnici dobivaju papire na kojima su opisane fiktivne situacije u kojima bi se mogli naći. Njihov zadatak je da zamisle sebe u tim situacijama i da s drugima podijele kako bi se ponašali da se nađu u takvoj situaciji. Ostali učesnici imaju pravo komentirati i postavljati pitanja ili reći kako bi se oni ponašali u toj situaciji. Primjer takve situacije je da putuju u Italiju i shvate da njihov saputnik namjerava zavesti nekog dječaka. Zatim se postavlja pitanje: „Kako bi postupio?“ Ako učesnik ne zna odgovor, facilitator ga, uzimajući u obzir sve faktore, motivira i savjetuje kako bi mogao djelovati. U rješavanje ovog zadatka su uključeni i drugi učesnici.

Seksualno prenosive bolesti

Materijal: laptop/projektor.

Prije početka sesije, službenik predstavlja sebe i doktora u slučaju da ima novoprijavljenih dječaka i mladića u centru za dječake i mladiće. Zatim uvodi temu objašnjavajući seksualno prenosive bolesti (kako ih prepoznati i sprječiti).

Nakon uvoda, učesnicima objašnjava kako se takve bolesti prenose (oralnim, vaginalnim, analnim kontaktom ili krvlju) i koji su simptomi (peckanje i bolovi pri mokrenju, bolovi, kraste, otekline i neugodni mirisi).

Sljedeći dio sesije sastoji se od razgovora o tome kako sprječiti seksualno prenosive bolesti i da je rano uočavanje znakova određenih vrsta zdravstvenih problema ključno za sprečavanje njihovog daljnog razvoja. Dječaci i mladići se potiču na korištenje zaštite (kondoma) tokom spolnog odnosa, a doktor im objašnjava kako se kondom pravilno koristi. Sesija se nastavlja predstavljanjem svake potencijalne bolesti: Gardnerella vaginalis, genitalni herpes, gonoreja, HIV/AIDS, humani papilomavirus, klamidija i stidne uši. Prilikom objašnjenja svake od navedenih bolesti koriste se ilustracije kako bi svako mogao vidjeti kako te bolesti izgledaju i na što treba obratiti pažnju prilikom promatranja vlastitog tijela.

Sesije o seksualnom i reproduktivnom zdravlju se uvijek završavaju upućivanjem učesnika da vode brigu o higijeni, posebno u području genitalija. Osim toga, u slučaju da prepoznačaju bilo koji od problematičnih znakova, učesnici se savjetuju da se odmah jave u najbližu zdravstvenu ustanovu.

Aktivnost osnaživanja – „Štetne tradicije u svijetu“

Ova aktivnost se provodi u sklopu edukacije o rodno zasnovanom nasilju (RZN). Naime, prije PowerPoint prezentacije, grupa učesnika dobiva papire na kojima su ispisani različiti običaji iz cijelog svijeta. Zatim im se postavlja pitanje da li su ikada čuli za određeni običaj. Ako su upoznati s tim, tada se traži da objasne taj običaj, a zatim da procijene da li je „dobar“ ili „loš“. Nakon što odgovore na pitanja, održava se pripremljena prezentacija koja nadopunjuje njihove odgovore. S obzirom da postoji mnogo dokumentarnih filmova o ovim običajima, poželjno je (ukoliko je to uputno) prikazati određene dokumentarne filmove. Na taj način

je učesnicima lakše objasniti temu o kojoj se raspravlja.

6.5. Osnaživanje dječaka i mladića kroz psihosocijalnu podršku

Aktivnost osnaživanja – „Emocije“

Za ovu aktivnost su potrebni papir i olovka. Na početku aktivnosti učesnicima se kaže da na papir napišu različite emocije koje poznaju. Nakon što su napisali svoje emocije, svako od njih pročita ono što je napisao i objasni istu emociju. Sve što učesnici pročitaju facilitator zapisuje na tablu. Kada svi završe s čitanjem emocija koje su napisali, facilitator zajedno sa učesnicima kategorizira emocije u pozitivne i negativne. Kako bi se olakšao proces kategorizacije, facilitator bi trebao postavljati pitanja ili dati objašnjenje o određenim emocijama. Na kraju aktivnosti, facilitator zamoli učesnike da u jednoj rečenici napišu kako se osjećaju, ali da ne koriste niti jednu riječ koja ukazuje na određenu emociju. Mogući odgovor je, na primjer: „Osjećam se kao sunčan dan“, a kao odgovor, facilitator može postaviti dodatno pitanje poput: „Možete li mi objasniti šta je za vas sunčan dan?“ Nakon što svi kažu kako se osjećaju, facilitator na kraju zamoli učesnike da nacrtaju smješka na papiru kako bi ocijenili aktivnost.

Aktivnost osnaživanja – „Budući ja“

Za ovu aktivnost su potrebni olovka i papir i dobra pozadinska muzika. Aktivnost se provodi tako da se od učesnika traži da sami sebi napišu pismo, ali sa distance od pet narednih godina. Ovi dječaci i mladići su vrlo često demotivirani i treba im nešto što će ih natjerati da razmišljaju pozitivno. S obzirom da planiranje budućnosti može pozitivno utjecati na raspoloženje ove populacije, ova aktivnost se provodi upravo s tim ciljem. Cilj aktivnosti je da učesnici sami sebi napišu pismo o tome kako se trenutno osjećaju i čemu se nadaju i šta žele postići u sljedećih pet godina. Učesnici imaju priliku pročitati svoje pismo pred ostalima; međutim, ako oni to ne žele, na njih se ne smije vršiti pritisak. Na kraju im se objasni da pismo trebaju čuvati na sigurnom mjestu kako bi ga sačuvali u narednih pet godina, uz dogovor da pismo prije toga neće čitati. Učesnici koji su sudjelovali u ovoj aktivnosti u svojim povratnim informacijama navode da im ova aktivnost doista daje dodatnu motivaciju za planiranje svoje budućnosti.

Aktivnost osnaživanja – „Opiši me ili mi nešto poželi“

Za provedbu ove aktivnosti potrebni su vam list papira i olovka. Optimalan broj učesnika za ovu aktivnost je šest. Zadatak svakog učesnika je da jedan drugog opiše na papiru i nakon što opisu jedan drugoga, papir stavljaju ispred osobe o kojoj su pisali. Svako na papiru mora napisati najmanje pet riječi. Uz opis, trebaju napisati i želje jedan drugom za budućnost. Nakon što su svi napisali pisma svima, ustaju jedno po jedno i čitaju sva pisma koja imaju. Svrha ove aktivnosti je da mladići shvate da nisu sami u određenoj situaciji i da oko njih postoje ljudi koji razumiju kroz šta prolaze. To također ima motivirajući učinak na učesnike.

Aktivnost osnaživanja – „Moje putovanje u Bosnu i Hercegovinu“

Mnogi dječaci i mladići nisu imali priliku podijeliti svoja iskustva s putovanja s drugima. Prilikom čestih dolazaka iste grupe mladića na sesiju, aktivnost koja se često za njih kreira, ako to žele, je da opišu svoje putovanje do Bosne i Hercegovine. Facilitator im, naravno, objašnjava da ne moraju nužno razgovarati i da je sasvim u redu ako to ne žele, dok ostalima objašnjava da moraju poštivati tuđu odluku o šutnji i ne pokušavati prisiliti bilo koga da govori.

Kroz ovu aktivnost ljudima se daje prilika da govore o svojim iskustvima, uče iz vlastitih iskustava ili iz iskustava drugih. Vrlo često se dogodi da opisujući svoje putovanje postanu svjesni kroz šta su prošli i onda shvate koliko su zapravo jaki, iako se neki od njih tada mogu osjećati potpuno beznadno. Kroz ovu aktivnost, kao i mnoge druge, može se otkriti mnogo informacija o osjetljivim slučajevima. Ova aktivnost ima za cilj motivirati učesnike da govore i time pomognu sebi, ali i drugim učesnicima.

Napomena: Nikada ne radite ovu aktivnost s novoosnovanom grupom, samo s dobro uhodanom grupom za koju znate da je razvila odnos međusobnog povjerenja. Učesnici će također ispričati svoje priče, što znači da je aktivnost uspješno provedena.

Prilog 2.

Primjer 1

UPITNIK
(zaokružite svoj odgovor)

Naziv aktivnosti:
Datum:

Da li vam se dopala aktivnost?

Da li ste naučili nešto novo?

Da li ste razimjeli pružene informacije?

Da li smatrate da ovu aktivnost treba poboljšati?

Da li ćete sudjelovati u sličnim aktivnostima?

Primjer 2

Naziv aktivnosti:
Datum:

Isijecite teglu koja odgovara vašoj ocjeni ove aktivnosti.
Isječeni papir stavite u kutiju ispred vas.
Vaši odgovori su anonimni.

Nisam zadovoljan.

**Nisam ni zadovoljan ni
nezadovoljan.**

Zadovoljan sam.

Funded by
the European Union

